

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060106

DOM
2018-04-25
Stockholm

Mål nr
M 6419-16

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Östersunds tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2016-06-30 i mål nr M 1775-15, se bilaga A

PARTER

Klagande och motparter

1. FORSCA AB, 556839-1915
Västra Norrlandsgatan 29
903 29 Umeå

Ombud: Advokaten N R

2. A B

3. K E

4. R N

5. Ångermanlands Ornitologiska Förening

Motparter

1. Länsstyrelsen i Västernorrlands län
871 86 Härnösand

2. Vilhelmina södra sameby

Dok.Id 1390482

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00–15:00
		E-post: svea.hovratt@dom.se www.svea.se		

3. Voernese sameby

Ombud för 2 och 3: Förbundsjurist J W

4. H S

5. C V

6. Patton Stiftelse, 802478-9508

SAKEN

Tillstånd till uppförande och drift av vindkraftsanläggning vid projekt Fängsjön-Storsjöhöjden i Sollefteå och Örnsköldviks kommuner

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen upphäver underinstansernas avgöranden och avslår FORSCA AB:s ansökan om tillstånd.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

FORSCA AB (Forsca) har i första hand yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska ändra mark- och miljödomstolens dom genom att

– tillåta uppförande av upp till 144 vindkraftverk med tillhörande infrastruktur såsom vägar och ledningar m.m. inom områdena Storsjöhöjden och Fängsjön, där inbegripet delområde A, dock inte B och C, samt

– upphäva villkor 25 rörande samtycke från berörda samebyar och istället föreskriva följande hänsynstagande:

1) Begränsning av anläggningsarbeten

Inom de av Voernese sameby utpekade nyckelområdena får, bortsett från avverkning för vägar och etableringsytor, anläggningsarbeten inte förekomma under perioden 1 december – 30 april, såvida samebyarna inte ger sitt samtycke.

2) Korttidsstopp under anläggningsfas

Med som lägst 24 timmars varsel från endera av de två berörda samebyarna, ska bolaget under vinterbetesperiod 1 oktober – 30 april stoppa pågående anläggningsarbeten högst tre gånger per vinterbetesperiod för projektområde Fängsjön, vid behov för att underlätta samling av renar, flytt etc. Varje enskilt stopp ska som längst uppgå till 48 timmar och samebyn ska i samband med varslet uppge i fall allt anläggningsarbete ska stoppas inom projektområdet eller ifall vissa delar är möjligt att upprätthålla. Vidare ska bolaget, om samebyarna så önskar, göra ytterligare högst tre korttidsstopp på motsvarande sätt för projektområde Storsjöhöjden, dock med den skillnaden att respektive stopp som längst ska uppgå till 24 timmar, då projektområdet är väsentligt mindre och längre tidsspann inte kan anses motiverat.

Om bolaget inte erhåller tillstånd att anlägga och driva upp till 144 vindkraftverk, har bolaget yrkat i första hand, att villkor 23 och 24 avseende kompensationsåtgärder och ersättning ska utgå samt i andra hand att de föreskrivna kompensationsåtgärderna och ersättningarna i dessa villkor i vart fall anpassas till det antal verk som kommer att omfattas av tillståndet.

Bolaget har alternativt yrkat, om ett tillstånd enligt boxmodellen inte godtas, att Mark- och miljööverdomstolen likväl medger att tillstånd lämnas enligt boxmodellen i de områden där domstolen finner att miljökonsekvenserna utretts tillräckligt för modellens tillämpning och, i övrigt, meddelar tillstånd till uppförande av vindkraftverken i huvudsaklig enlighet med den i målet redovisade exempellayouten som lagts till grund för ansökan.

A B och **K E** har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen inte ska lämna tillstånd till den sökta verksamheten.

R N har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska bifalla hennes talan vid mark- och miljödomstolen att Forsca ska åläggas att genomföra en hydrologisk undersökning samt upprätta en plan gällande eventuella olyckor i anslutning till sedimenteringsbassängen. Hon har motsatt sig Forscas yrkanden.

Ångermanlands Ornitologiska Förening (ÅOF) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska ändra mark- och miljödomstolens dom och inte ge tillstånd till de 17 vindkraftverk som ansökan omfattar i område D i Fängsjöområdet.

Forsca har motsatt sig de yrkanden som framförts av ÅOF, A B och K E samt R N.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har motsatt sig att mark- och miljödomstolens dom ändras.

Voernese sameby och **Vilhelmina södra sameby** har motsatt sig Forscas yrkanden.

H S och **C V** har motsatt sig Forscas yrkanden.

Patton Stiftelse har inte yttrat sig.

BAKGRUND

I den överklagade domen har mark- och miljödomstolen gett tillstånd till uppförande och drift av maximalt 98 vindkraftverk i projektområdet Fängsjön som ligger på gränsen mellan Örnköldsviks kommun och Sollefteå kommun. Miljöprövningsdelegationen hade gett tillstånd till maximalt 113 vindkraftverk, varav 81 vindkraftverk i projektområdet Fängsjön och 32 vindkraftverk i projektområdet Storsjöhöjden. Det senare projektområdet är helt beläget i Sollefteå kommun. Mark- och miljödomstolen har inte lämnat tillstånd till något vindkraftverk i projektområdet Storsjöhöjden men domen innefattar tillstånd till vindkraftverk samt luftledningar och vägar i område D inom projektområdet Fängsjön där upp till 17 verk planeras. Miljöprövningsdelegationen hade inte gett tillstånd till vindkraftverk i område D med hänsyn till att det finns kungsörn i området.

Båda instansernas tillstånd innebär att placeringen av vindkraftverken, som får ha en maximal totalhöjd om 210 meter, ska ske inom definierat projektområde och det har delegerats till tillsynsmyndigheten att godkänna vindkraftverkens slutliga placering efter förslag på slutlig parkutformning av verksamhetsutövaren som ska lämnas senast tre månader innan anläggningsarbetena påbörjas, dvs. ett tillstånd enligt den s.k. helt öppna boxmodellen.

I Mark- och miljööverdomstolen har Forsca i första hand yrkat att tillstånd ska ges för upp till 144 vindkraftverk inom projektområdena Fängsjön och Storsjöhöjden. Yrkandet får, utifrån hur underinstanserna har behandlat det, uppfattas så att bolaget ansöker om att få placera upp till 112 verk i projektområdet Fängsjön, dvs. en utökning av mark- och miljödomstolens meddelade tillstånd genom att få placera verk även i delområde A som båda underinstanserna har avslagit, samt att få placera upp till 32 verk i projektområdet Storsjöhöjden som Miljöprövningsdelegationen hade beviljat men mark- och miljödomstolen avslagit. Vidare har yrkats att samma villkor om fri placering ska gälla inom dessa områden.

Med anledning av Mark- och miljööverdomstolens dom den 19 juni 2017 i mål nr

M 4276-16, den s.k. Kølvallemdomen (MÖD 2017:27) har domstolen i detta mål förelagt parterna att yttra sig angående frågan om ett tillstånd enligt den s.k. boxmodellen är förenligt med principerna för miljöprövningen enligt miljöbalken.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Forsca har anfört i huvudsak följande: Boxmodellen innebär stora fördelar när det gäller att åstadkomma effektiva och rationella vindkraftparker med beaktande av de krav som kan ställas utifrån miljöbalkens bestämmelser. Genom boxmodellen kan teknikutvecklingen tas till vara under tiden för tillståndsprövning vilket optimerar produktionen och ger ett tillskott av miljövänlig energi. Teknikutvecklingen innebär ofta att mer effektiva verk blir tillgängliga på marknaden. Den slutliga placeringen beror vidare på valet av leverantör och specifika verk och kan innebära att färre och mer effektiva vindkraftverk uppförs. Tillstånd där varje verks lokalisering fixeras i beslutet kommer att medföra ökade behov av ändringstillstånd, för att teknikutvecklingen ska kunna tillgodogöras vid en optimering av lokaliseringen. Den sammantagna tiden för tillståndsprövningen riskerar därigenom att förlängas väsentligt, med ökad oförutsägbarhet och med ökad belastning för parter och prövningsmyndigheter som en uppenbar följd.

Miljökonsekvensbeskrivningen för denna ansökan är tillfyllest och påverkan på redovisade naturvärden eller andra motstående intressen utgör inte hinder för ett bifall till bolagets yrkanden med tillämpning av boxmodellen. De naturvärden som förekommer inom området för – eller i närheten av – bolagets planerade utbyggnad, kan inte liknas med förhållandena som redovisas i domen för Kølvallemdomen.

Projektområdet som angivits i bolagets ansökan är sedan tidigare i stor omfattning påverkat av skogsbruk och avverkningar samt har ett väl utbyggt vägnät. De naturvärden som finns inom projektområdet är identifierade och utredda samt redovisade i miljökonsekvensbeskrivningen. Det förhållandet att våtmarker av klass 1 och 2 saknas samt att de begränsade skogsområdena av klass 1 och 2 är undantagna från all etablering, medför att någon egentlig påverkan inte uppkommer på några värdefulla naturvärden oavsett alternativa utformningar eller lokaliseringar p.g.a. boxmodellen. Kølvallemdomen utgör därför inte något hinder för bifall vid prövningen

av bolagets ansökan p.g.a. befintliga naturvärden. Skyddsvärd art är främst kungsörn vars skydd tillfullo uppnås med de föreslagna skyddszonerna runt boplatser. Alternativa utformningar enligt boxmodell medför därför ingen påverkan på kungsörn. Det angivna projektområdet har ett avstånd till närmaste bostad som överstiger två km. Det är ett betydande avstånd som också säkerställer att påverkan genom ljud och skuggbildning kommer att understiga värden som lagts fast i gällande praxis. Oavsett lokalisering inom området kommer således etablerade gränsvärden i dessa avseenden att kunna iakttas vid ett tillstånd enligt boxmodellen.

Forsca ifrågasätter om Mark- och miljööverdomstolens slutsats i Kølvallemdomen är i enlighet med miljöbalkens bestämmelser när den funnit att delegation av enskilda vindkraftverks lokalisering inte kan ske. Till stöd för detta åberopas att regeringen vid tillåtlighetsprövning enligt 17 kap. miljöbalken av ett större vindkraftsprojekt (M2009/1517/F/M) gällande tillåtligheten av Markbygdenprojektet i Piteå kommun, delegerade i villkor till länsstyrelse och kommun att i samråd med verksamhetsutövaren ta ställning till bl.a. de enskilda verkens lokalisering. Tillåtligheten omfattade upp till 1101 vindkraftverk inom ett angivet område med naturvärden av olika slag och andra motstående intressen av de slag som förekommer i här aktuellt mål. Regeringen fann att lokaliseringen kunde delegeras utifrån sökandens åtaganden om försiktighet och av regeringen föreskrivna villkor samt villkor i det kommande tillståndet. Uppenbarligen ansåg regeringen därvid att frågan om lokalisering inom det redovisade området, genom åtaganden och föreskrivna försiktighetsmått, reducerades till en fråga av mindre betydelse som väl kunde delegeras.

Forsca ifrågasätter i sig inte att varje enskilt vindkraftverk i en park har en alldeles egen påverkan på miljön. Samtidigt hävdar bolaget att det är den sammantagna effekten på miljön som ska bedömas. Detta kan givetvis innebära att enskilda verk får utgå eller flyttas men man måste se en vindkraftpark som en enhet. Sett till hur formen för prövning regleras i förordningen och de grundläggande målen för miljöbalken ter sig Kølvallemdomen i detta avseende märklig. I flera avseenden avviker förhållanden i detta projekt från de som råder i domen rörande Kølvalle. Arealen skyddsvärda områden inom projektområdet är avsevärt mindre. Den fragmentering som i Kølvalle, genom villkor 2, medförde behov av en omfattande mängd delegationsbeslut

förekommer inte i detta projekt. Länsstyrelsen i Gävleborg har som remissinstans genom hela Kølvaldens tillståndsprocess ifrågasatt och varit kritiska till att projektet ska kunna utföras på basis av boxmodellen. Vare sig länsstyrelsen eller annan myndighet eller part har vid prövningen av denna ansökan ifrågasatt boxmodellen. I bolagets ansökan har konstaterade värden och motstående intressen samt konsekvenser redovisats ingående och på ett sådant sätt att den närmare lokaliseringen av vindkraftverk och infrastruktur blir av mindre betydelse. Detta förhållande förstärks än mer genom föreskrifter och bolagets åtaganden som begränsar utrymmet och möjliga alternativ för bolaget. I praktiken blir frågan om anläggningarnas exakta placering därigenom sammantaget en fråga av mindre betydelse sett till miljöbalkens mål och grundsatser.

Forsca anser därför sammanfattningsvis att delegering av enskilda verks lokalisering mycket väl kan ske med stöd av miljöbalkens bestämmelser sett till hur utrymmet för alternativ för såväl bolaget som tillsynsmyndighet begränsas genom åtaganden och i villkor bestämda försiktighetsmått. För det fall att Mark- och miljööverdomstolen inte skulle dela bolagets uppfattning fullt ut och godta ett tillstånd enligt boxmodellen, bör likväl tillstånd lämnas enligt boxmodellen i de områden där domstolen finner att miljökonsekvenserna utretts tillräckligt för modellens tillämpning och, i övrigt, bör tillstånd meddelas till uppförande av vindkraftverken i huvudsaklig enlighet med den i målet redovisade exempellayouten som lagts till grund för ansökan.

Mark- och miljödomstolen har i domen tillämpat hänsynsreglerna på ett sätt som är alltför rigoröst och utöver den etablerade praxis som finns. Någon bedömning har inte skett av konsekvenserna av att villkor 25 ger samebyarna en vetorätt som på ett avgörande sätt påverkar förutsättningarna för en utbyggnad. Villkoret omöjliggör projektets genomförande genom att dess konsekvenser är oförutsebara och är inte förenliga med den skälighetsavvägning som ska ske enligt 2 kap. 7 § miljöbalken. Inte heller är begränsningen som följer av att delområde A i projektområdet Fängsjön och hela projektområdet Storsjöhöjden har undantagits, förenlig med 2 kap. 7 § miljöbalken eftersom den medför att anläggningen riskerar att bli för liten för anslutning till det enda tillgängliga nätet. Detta nät ägs av Svenska kraftnät och ett av deras grundkrav för anslutning är att ny anslutningseffekt som lägst uppgår till 300

MW. Detta motsvarar ungefär 85 verk med dagens turbinstandarder beträffande storlek och generatoreffekt. Enligt mark- och miljödomstolens dom tillåts maximalt 98 verk och dessa är exemplifierade utifrån en ursprunglig verkslayout med 180 vindkraftverk som togs fram 2012. Därefter har turbinutvecklingen inneburit större verk som förutsätter längre avstånd verken emellan. Detta innebär att alla de tillåtna 98 verksplaceringarna inte är möjliga eftersom verken skulle stå tätare än vad som är tekniskt möjligt med den areal som anges i tidigare avgöranden. Att med exakthet säga hur många verk som ryms är väldigt svårt, det skiljer mellan olika turbinleverantörer. Men det är väsentligt färre än 85 verk som skulle rymmas inom de områden som mark- och miljödomstolen har tillåtit. För att projektet, med projektområde Storsjöhöjden borttaget, ska uppfylla nätanslutningens minimigräns krävs att vindkraftverk också får placeras inom delområde A i projektområdet Fängsjön utöver de områden som medgivits. Mark- och miljödomstolen har i denna del uttalat att verk inom detta område inte ska få uppföras av hänsyn till landskapsbilden och att ljud kommer att upplevas som störande. Landskapsbilden utgör inget skäl för att undanta området eftersom den skog som är belägen vid bebyggelsen och ägs av Sollefteå kommun inte är aktuell att avverka med hänsyn till bebyggelsen. Inte heller störande ljud utgör skäl för att undanta området eftersom det av utredningen framgår att bostäder inte förekommer inom 40 dBA-kurvan. Dessutom ska framhållas att flera av de bortplockade verken inom delområde A ligger inom riksintresse vindkraft. När det gäller projektområde Storsjöhöjden har i domskälen angetts att den sex kilometer breda korridoren mellan de två projektområdena är så smal att vindkraftsverksamheten kommer att medföra ett påtagligt försvårande för rennäringen. Vid avvägningen mellan de båda intressena har mark- och miljödomstolen gett rennäringen företräde. Bolaget vidhåller att utredningen styrker att störningen för rennäringen inte blir påtaglig eller oacceptabel med de skadeförebyggande åtgärder som bolaget föreslagit.

När det gäller ÅOF:s överklagande av tillståndet för 17 vindkraft i delområde D har bolaget under vårvintern 2017 låtit utföra ytterligare inventeringsinsatser och givit in en rapport som åberopas. Sammantaget visar de utförda undersökningarna att något örnbo inte förekommer vid Nävernäsan och att ÅOF:s överklagande ska lämnas utan bifall.

ÅOF har anfört i huvudsak följande: Område D i Fängsjöområdet undantogs från vindkraftsutbyggnad av Miljöprövningsdelegationen med hänsyn till kungsörn. Mark- och miljödomstolens argument för att tillåta 17 vindkraftverk i område D är felaktigt rent kunskapsmässigt och även ett felaktigt sätt att använda försiktighetsprincipen. Det avviker också från rättspraxis gällande hänsyn till kungsörn. Tillräckliga inventeringsinsatser har inte gjorts för att bolaget ska kunna göra bedömningen att området inte är ett viktigt och frekvent område för kungsörn.

A B och **K E** har anfört i huvudsak följande: Det buller och ljud som kommer att genereras från Fängsjö vindkraftverksamhet kommer att bli betydande i hela Fängsjö- och Omsjöområdet. Det är i första hand ett lågfrekvent ljud som är starkt störande. Sökanden måste presentera en utredning som visar hur man ska eliminera störningar från lågfrekvent amplitudmodulerat ljud. Stugusjön, som är belägen mitt i vindkraftsområdet är en välbesökt plats för jakt, fiske, bad och bärplockning. Genom åren har frekventa iakttagelser gjorts av kungsörn och fiskgjusar i hela området. Ett fiskgjusebo med ett häckande par sågs sommaren 2015 på den enda ön i Stugusjön. Område D är ett av de områden där de flesta örnbobservationer gjorts under många år och det var fel av mark- och miljödomstolen att ge tillstånd för 17 vindkraftverk där. Det råder stor enighet bland den lokala befolkningen och ornitologer att det är både rimligt och troligt att det finns minst ett nytt kungsörnsbo i detta område.

R N har anfört i huvudsak följande: Den hydrologiska undersökning som hon efterfrågat, speciellt då kalkkällornas lokalisering, bör genomföras. Vidare bör en plan angående eventuella olyckor i anslutning till sedimenteringsbassängen upprättas. Hon är orolig för att betongframställningen m.m. kan komma att påverka hennes brunnsvatten.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har anfört i huvudsak följande: Länsstyrelsen anser att mark- och miljödomstolens dom ska fastställas. Vad gäller område D gör länsstyrelsen utifrån nu inkomna kompletterande inventeringar bedömningen att dessa verk kan tillåtas. När det gäller villkor till skydd för rennäringen vidhåller länsstyrelsen att villkor 25 ska fastställas. Länsstyrelsen anser att villkor 23 och 24 ska fastställas

men ser inget hinder i att ersättningsnivåerna anpassas utifrån det antal verk som tillståndet slutligen omfattar.

H S och **C V** har anfört i huvudsak följande: Bolaget har inte visat några siffror som rör lågfrekvent buller/vibrationer från torn eller vingar. De anser att vindkraftverken är en stor hälsorisk och förödande för faunan i stort.

Voernese sameby och **Vilhelmina södra sameby** har i huvudsak anfört att om Forscas yrkanden bifalls blir effekterna av etableringen ohållbara för samebyarnas möjlighet att bedriva renskötsel.

REMISSYTTRANDE I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Naturvårdsverket, som har begränsat sitt yttrande till att avse villkor avseende rennärning samt frågan om vindkraftverk i delområde D i Fängsjön (yttrandet inkom innan Forsca ingav den kompletterande fågelinventeringen), har anfört i huvudsak följande: Villkor 25 enligt vilket samebyns medgivande krävs får anses skäligt och ändamålsenligt. Kungsörnen, tillsammans med bivråken, är den svenska rovfågel som det är svårast att konstatera häckning för. Verket delar ÅOF:s bedömningar om kungsörnsförekomster i området. Försiktighetsprincipen bör ges stort genomslag och område D bör som en konsekvens av det undantas från projektområdet.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

En grundläggande princip vid tillståndsprövning enligt miljöbalken, och som tidigare gällde enligt miljöskyddslagen och vattenlagen som har ersatts av miljöbalken, bygger på att det för varje anläggning sker en individuell prövning utifrån en bestämd lokalisering. En prövning där verksamheten huvudsakligen regleras genom generella villkor, och inte genom en individuell bedömning och prövning, stämmer inte överens med denna princip.

Vid tillståndsprövning enligt miljöbalken inleder prövningsmyndigheten med att, utifrån bl.a. hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken, bedöma om verksamheten, med den

lokalisering, utformning och omfattning som anges i ansökan och utifrån de förutsättningar som finns för att kunna begränsa utsläpp, störningar och olägenheter till en godtagbar nivå, över huvud taget kan tillåtas på platsen och således om tillstånd kan ges. En central del av denna prövning består av att avgöra om verksamhetens lokalisering är lämplig utifrån kraven i 2 kap. 6 § miljöbalken. Därefter fastställs det i villkor hur den verksamhet som tillståndet omfattar närmare får bedrivas. I villkoren kan t.ex. anges gränser för utsläpp av vissa ämnen eller hur mycket en verksamhet får bullra. Prövningsmyndigheten får överlåta åt tillsynsmyndigheten att besluta om villkor, men endast om det är fråga om villkor av mindre betydelse, 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken.

Vid tillståndsprövningen åligger det verksamhetsutövaren att visa att verksamheten kan bedrivas på ett miljömässigt godtagbart sätt i förhållande till hänsynsreglerna i miljöbalken, 2 kap. 1 § miljöbalken. Det gäller bl.a. skyldigheten att vidta försiktighetsmått enligt 2 kap. 3 § miljöbalken och att välja en plats som är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön enligt 2 kap. 6 § miljöbalken. Om det finns olika alternativ att uppnå ändamålet med en verksamhet ska den lokalisering som medför minsta intrång och olägenhet från miljösynpunkt väljas. Om ansökan och övriga handlingar i målet inte är tillräckliga för en bedömning av den miljömässiga påverkan eller inte visar att verksamheten kan bedrivas på ett för människors hälsa och miljön godtagbart sätt finns det risk att ansökan avslås.

En ansökan om tillstånd till miljöfarlig verksamhet ska innehålla en miljökonsekvensbeskrivning. Reglerna i 6 kap. miljöbalken om detta har ändrats från den 1 januari 2018 men de gamla reglerna gäller i mål där ansökan gjorts före ikraftträdandet som i detta fall. Syftet med en miljökonsekvensbeskrivning är att identifiera och beskriva de direkta och indirekta effekter som den planerade verksamheten eller åtgärden kan medföra dels på människor, djur, växter, mark, vatten, luft, klimat, landskap och kulturmiljö, dels på hushållningen med mark, vatten och den fysiska miljön i övrigt och dels på annan hushållning med material, råvaror och energi. Vidare är syftet att möjliggöra en samlad bedömning av dessa effekter på människors hälsa och miljön. När verksamheten, såsom i aktuellt fall, kan antas medföra en betydande

miljöpåverkan ställs det även vissa specifika krav på innehållet. Miljökonsekvensbeskrivningen ska då alltid innehålla bl.a. uppgifter om lokalisering, utformning och omfattning. Vidare ska den innehålla en redovisning av alternativ i fråga om platser och utformningar samt en motivering till varför ett visst alternativ har valts.

Avsikten är att en miljökonsekvensbeskrivning ska ge ett så bra beslutsunderlag som möjligt från miljösynpunkt. Miljökonsekvensbeskrivningen är således central för att prövningsmyndigheten ska kunna avgöra om verksamheten är lämpligt lokaliserad och uppfyller hänsynsreglerna i övrigt i 2 kap. miljöbalken.

I Mark- och miljööverdomstolen har Forsca i första hand yrkat att tillstånd ska ges för 144 vindkraftverk inom projektområdena Fängsjön och Storsjöhöjden. Yrkandet får uppfattas så att bolaget ansöker om att få placera upp till 112 verk i projektområdet Fängsjön, då även inom delområde A, samt att få placera upp till 32 verk i projektområdet Storsjöhöjden. Tillsammans omfattar de två projektområdena en stor yta.

Det finns som bolaget anfört fördelar för bolaget med att inte redan vid ansöknings- tillfället behöva fastställa verkens exakta placering, utan först efter att tillstånd har getts kunna projektera i detalj och då bestämma antal och närmare lokalisering.

Detta förutsätter emellertid att det med stöd av ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen går att bedöma alla de konsekvenser som verksamheten kan komma att ge upphov till vid olika alternativutformningar, såväl i fråga om ljud- och skuggnivåer som påverkan på mark och vatten samt den totala påverkan på skyddsvärda arter i området. Vid etablering i områden där det finns motstående intressen är detta särskilt viktigt. Ett problem med tillämpningen av en fri placering av vindkraftverken inom ett visst område, som yrkas i första hand i detta mål, är att det vid tillståndsprövningen är svårt att beräkna de enskilda vindkraftverkens påverkan på motstående intressen såsom natur och miljö samt vilka kumulativa effekter verksamheten kommer att få. Den ljud- och skuggningsberäkning som görs i en ansökan, fotomontagen samt övriga bedömningar av påverkan måste utgå från en viss placering för att kunna genomföras. Eftersom vindkraftverkens slutliga placering därefter kan bli en helt annan måste ifrågasättas hur relevanta de gjorda bedömningarna är för denna nya placering. Svaret på detta blir beroende av hur stora avvikelser som ska tillåtas från den placering från

vilken beräkningarna har gjorts, den s.k. exempellayouten. Ett vanligt villkor i tillstånd till vindkraftverk brukar vara att ett verk har en fast angiven position med en flyttmån om 50 eller 100 meter. I detta fall finns inga sådana begränsningar angivna utan yrkandet innebär att man vill placera maximalt 112 vindkraftverk inom projektområdet Fängsjön (omfattande ca 70 km² enligt det alternativ som anges i miljökonsekvensbeskrivningen för maximalt 146 verk och något mindre enligt nuvarande yrkande) samt maximalt 32 vindkraftverk i projektområdet Storsjöhöjden (omfattande ca 19 km² enligt det alternativ som anges i miljökonsekvensbeskrivningen för maximalt 34 verk och något mindre enligt nuvarande yrkande). Bolaget ska sedan ange det slutliga antalet och deras placering inom dessa områden i ett förslag till slutlig parkutformning tillsammans med väg- och ledningsdragningar, vägförstärkningar, placering av uppläggnings- och uppställningsytor, transformatorstationer samt andra byggnader och anläggningar och detta ska lämnas till tillsynsmyndigheten senast tre månader innan anläggningsarbetena påbörjas. Anläggningsarbeten får dock inte påbörjas förrän tillsynsmyndigheten har godkänt förslaget (villkor 3 i Miljöprövningsdelegationens beslut).

Forsca har gjort gällande att förhållandena i detta projekt i flera avseenden avviker från de förhållanden som råder i den tidigare nämnda domen rörande Kolvallen, MÖD 2017:27, där tillämpning av boxmodellen inte tilläts. Bland annat har anförts att arealen skyddsvärda områden inom projektområdet är avsevärt mindre och att den fragmentering som i Kolvallen, genom villkor 2, medförde behov av en omfattande mängd delegationsbeslut inte förekommer i detta projekt. I Kolvallenmålet hade sökanden angett ett antal begränsningsområden och skyddsavstånd till vissa hänsynsområden, bl.a. vattenförekomster som reglerades i villkor 2. I detta projekt finns inga sådana angivna begränsningsområden och skyddsavstånd till skyddsvärda områden och objekt. I Kolvallenprojektet fanns vidare ett flertal våtmarksområden med höga naturvärden. Även detta projekt omfattar emellertid ett stort antal våtmarksområden och dikes/bäckpassager även om de flesta inte är klassade lika högt vid naturinventeringen. Det anges i ansökan att skogar av klass 1 och 2, nyckelbiotoper, reservatsförslag vid Nävernäsan och tidigare reservatsförslag vid Storsjöhalsen ska undantas vid anläggningsarbete och att den slutliga utformningen ska avgöras i samråd med tillsynsmyndigheten. Vidare anges att utgångspunkten är att utformning av vägar

och verksplaceringar ska baseras på de naturinventeringar som genomförts samt att skogar av klass 3 samt våtmarker i grunden utgör områden som undantas från vindkraftplaceringar. Hur detta ska genomföras framgår inte närmare och omfattas inte av något villkor annat än det allmänna villkoret. Vidare framgår av miljökonsekvensbeskrivningen att vid vägdragningen måste ett antal passager gå över våtmarker och fuktigare skogspartier. Passager där det krävs exempelvis trumläggning för att tillåta vidare vattengenomströmning har bedömts till drygt 30 nya passager för Fängsjön-området, detta dock baserat på det ursprungliga antalet planerade vindkraftverk i området som uppgick till 146. Då bedömdes att Fängsjöns projektområde skulle kräva ca 70 km ny väg samt upprustning av 49 km befintlig väg. Vid upprustning avses det befintliga vägområdet utvidgas med 3-5 meter. Motsvarande uppskattningar för Storsjöhöjden var 17 km ny väg och att 30 km befintlig väg måste rustas. Som jämförelse kan nämnas att det i Kolvallenprojektet bedömdes krävas ny väg på en sträcka av 36 km. Vidare förekommer det observationer av kungsörn och andra skyddade fåglar i båda projekten. Enligt Mark- och miljööverdomstolens bedömning skiljer sig inte förhållandena mellan projekten på något avgörande sätt, den stora skillnaden är att detta projekt omfattar ett område som är mer än dubbelt i storlek i förhållande till det i Kolvallenprojektet som omfattade 36 km².

Mark- och miljööverdomstolen anser att någon prövning enligt miljöbalken inte kan göras av Forscas huvudyrkande eftersom miljökonsekvenserna inte kan bedömas utifrån det underlag som har presenterats. Det går inte att avgöra om verksamhetens lokalisering är lämplig utifrån kraven i 2 kap. 6 § miljöbalken. Att prövningsmyndigheten överlåter åt tillsynsmyndigheten att besluta om lokalisering av ett stort antal vindkraftverk och dragning av vägar m.m. kan inte heller vara i enlighet med 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken som anger att endast villkor av mindre betydelse får delegeras. Forscas förstahandsyrkande ska därför avslås.

Forsca har alternativt yrkat, om ett tillstånd enligt boxmodellen inte godtas, att Mark- och miljööverdomstolen likväl medger att tillstånd lämnas enligt boxmodellen i de områden där domstolen finner att miljökonsekvenserna utretts tillräckligt för modellens tillämpning och, i övrigt, meddelar tillstånd till uppförande av

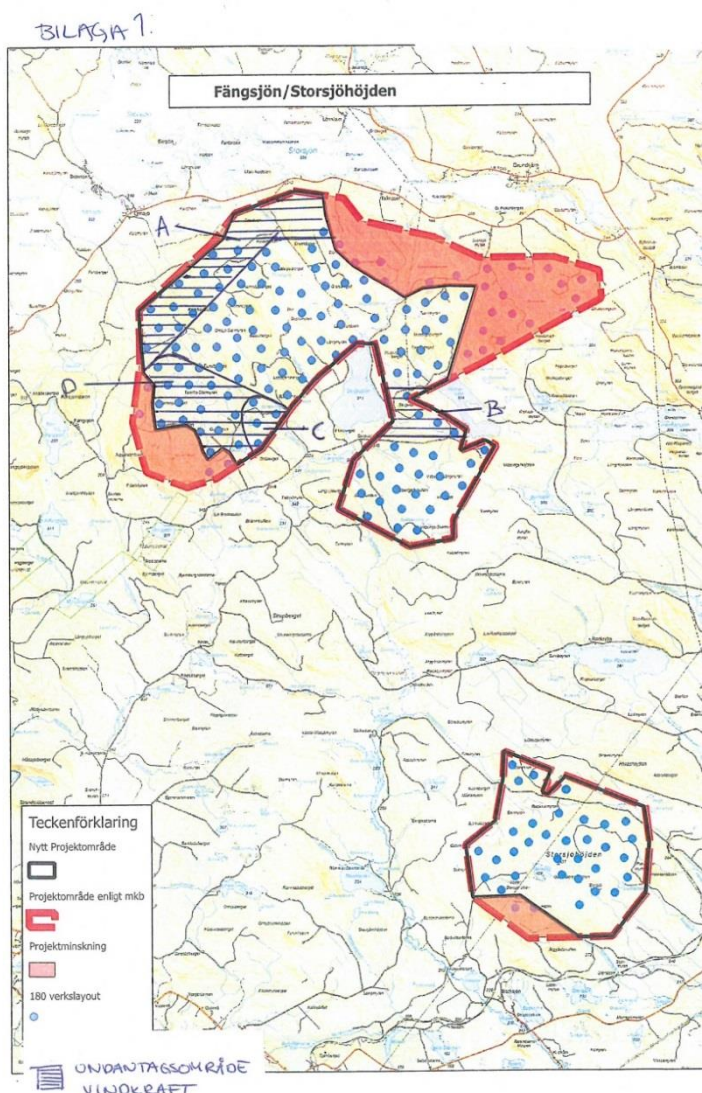
vindkraftverken i huvudsaklig enlighet med den i målet redovisade exempellayouten som lagts till grund för ansökan.

Yrkandet att Mark- och miljööverdomstolen ska ge tillstånd med fri placering i de områden där domstolen finner att miljökonsekvenserna utretts tillräckligt för modellens tillämpning är så opreciserat att det redan av det skälet inte kan bifallas. Dessutom kan med hänvisning till vad som tidigare anförts någon prövning enligt miljöbalken inte göras av ett sådant yrkande eftersom miljökonsekvenserna inte kan bedömas utifrån det underlag som har presenterats när den närmare lokaliseringen inte har angetts. Vidare skulle det innefatta en delegering av villkor till tillsynsmyndigheten som inte är av mindre betydelse och därmed inte i enlighet med miljöbalken. Även det yrkandet ska därför avslås.

Slutligen har Mark- och miljööverdomstolen att ta ställning till yrkandet att domstolen ska ge tillstånd till uppförande av vindkraftverken i huvudsaklig enlighet med den i målet redovisade exempellayouten som lagts till grund för ansökan.

Med exempellayouten avses vad som i miljökonsekvensbeskrivningen anges som principskiss och som är en karta över områdena där möjlig verksplacering anges. Den exempellayout som avses får uppfattas vara den som finns med som bilaga 1 till Miljöprövningsdelegationens beslut och som ursprungligen gjordes för upp till 180 vindkraftverk, varav 146 inom projektområde Fängsjön och 34 inom projektområde Storsjöhöjden. Därefter har bolaget minskat projektet och ansökt om tillstånd till 149 vindkraftverk i underinstanserna. Det finns i handlingarna även en exempellayout med 152 verk och en med 149 verk men punkterna som finns angivna ger intryck av att ha samma placering på de olika kartorna. Yrkandet har i Mark- och miljööverdomstolen minskats till 144 verk. På kartan, se bild på nästa sida, markeras projektområdena som omfattas av yrkandet med mörk linje och inom dessa anges blå punkter som varje ska motsvara ett vindkraftverk, 112 punkter i projektområde Fängsjön, varav 14 i delområde A och 17 i delområde D. Yrkandet om verk i område B och C har frånfallits i Mark- och miljööverdomstolen. I projektområde Storsjöhöjden anges 32 punkter. Det går inte att utläsa punkternas exakta placering eftersom det inte finns koordinatangivelser eller annan beskrivning av placeringen. Det anges inte heller hur stort

område varje punkt omfattar och någon skala framgår inte av kartan. Hur den omfattande väg- och ledningsdragning som ansökan också avser ska göras framgår inte av angiven exempellayout eller hur man har beaktat olika naturvärden vid placeringen i exempellayouten och om man avser att dra vägar även genom områdena B och C som undantagits i Mark- och miljööverdomstolen av miljöskäl. Exempellayouten enligt figur 7.12 i miljökonsekvensbeskrivningen, principskiss på vägar i Fängsjöområdet, visar även på placeringar nära naturområden och i vissa fall på våtmarksområden inventerade som klass 3 och 4 utan att anledningen till placeringen förklaras. Detta gäller även efter att projektområdet har minskats.

Exempellayouten, bilaga 1 till Miljöprövningsdelegationens beslut.

Mark- och miljööverdomstolen anser utifrån det anförda att det inte heller går att bedöma lämpligheten av placeringarna enligt exempellayouten. Ett bifall till detta yrkande skulle också kräva en omfattande delegering av villkor som inte är av mindre betydelse till tillsynsmyndigheten vilket inte är i enlighet med miljöbalken. Därför ska även detta yrkande avslås.

Mark- och miljööverdomstolen finner därmed sammanfattningsvis att något tillstånd inte kan meddelas på det underlag som har presenterats i målet varför underinstansernas avgöranden ska upphävas och Forscas ansökan om tillstånd avslås.

Med hänsyn till denna utgång finns det inte skäl för Mark- och miljööverdomstolen att pröva övriga yrkanden i målet.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättslagmannen Claes-Göran Sundberg, hovrättsrådet Roger Wikström, referent, tekniska rådet Yvonne Eklund och hovrättsrådet Li Brismo.

Föredragande har varit Sara Bergdahl.

ÖSTERSUNDS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2016-06-30
meddelad i
Östersund

Mål nr M 1775-15

KLAGANDE OCH MOTPART

1. FORSCA AB

7. Vilhelmina södra sameby

Ombud: Advokat N R

Ställföreträdare: T N

2. Patton Stiftelse, 802478-9508

Ombud: Förbundsjurist J W

Ombud: H A P

8. C V

3. A B

9. Voernese sameby

4. K E

Ställföreträdare: P J

5. R N

Ställföreträdare: T K

6. H S

Ombud: Förbundsjurist J W

Dok.Id 244756

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 708	Storgatan 6	063-15 06 00	063-15 06 88	måndag – fredag
831 28 Östersund		E-post: mmd.ostersund@dom.se		08:00-16:00
		www.ostersundstingsratt.domstol.se		

MOTPART

Länsstyrelsen i Västernorrlands län
871 86 Härnösand

ÖVERKLAGAT BESLUT

Miljöprövningsdelegationens beslut 2015-06-11 i ärende nr 551-7133-12,
se bilaga 1

SAKEN

Tillstånd till uppförande och drift av vindkraftsanläggning vid projekt Fängsjön-
Storsjöhöjden i Sollefteå och Örnsköldsviks kommuner

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen godkänner miljökonsekvensbeskrivningen.
 2. Mark- och miljödomstolen ändrar miljöprövningsdelegationens beslut i tillståndsdelen avseende **antal** vindkraftverk, vägar och luftledningar enligt följande
 - Tillståndet omfattar uppförande och drift av maximalt **98** vindkraftverk i projektområdet Fängsjön.
 - 17 vindkraftverk, luftledningar och vägar får anläggas i projektområde D.
 - Vindkraftverk, luftledningar och vägar får inte anläggas i projektområdet Storsjöhöjden.
 3. Mark- och miljödomstolen ändrar villkor 23 i beslutet till följande lydelse:

23. Bolaget ska i samråd med samebyarna uppföra och bekosta

 - *tre renhagar med tillhörande anläggningar för förvaring av foder utmed flyttleder i området eller dess närhet inom den antagna störningszonen,*
 - *två renvaktarstugor med lämplig placering i landskapet i anslutning till vindkraftanläggningarna och ställa dessa till samebyarnas disposition,*
 - *GPS-märkning av upp till 300 renar för högst 500 000 kronor innan anläggningsarbetena påbörjas.*

Åtgärderna ska fördelas mellan de berörda samebyarna Voernese och Vilhelmina södra på sätt som samebyarnas företrädare gemensamt ska meddela Bolaget. Om samebyarna inte gemensamt anger någon fördelning har Bolaget rätt att med befriande verkan fördela åtgärderna med hälften till respektive sameby. Innan en sådan fördelning sker ska samebyarnas företrädare av Bolaget påminnas om att besked om fördelning ska redovisas till Bolaget.
 4. Mark- och miljödomstolen ändrar giltighetstiden i beslutet till följande.

Tillståndet gäller i 35 år från lagakraftvunnet avgörande.
 5. Mark- och miljödomstolen ändrar igångsättningstiden i beslutet till följande.

Verksamheten ska ha satts igång senast 10 år från lagakraftvunnet avgörande.
 6. Mark- och miljödomstolen avslår överklagandena i övrigt.
 7. I övrigt gäller miljöprövningsdelegationens beslut.
-

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 BAKGRUND.....	5
2 YRKANDEN M.M.....	5
2.1 Vilhelmina södra sameby	5
2.2 Voernese sameby.....	5
2.3 Pattons stiftelse.....	5
2.4 C V	5
2.5 H S	5
2.6 A B	6
2.7 K E.....	6
2.8 R N.....	6
2.9 FORSCA AB (Bolaget).....	6
2.10 Länsstyrelsen i Västernorrlands län.....	7
3 PARTERNAS UTVECKLING AV TALAN	7
3.1 Vilhelmina södra sameby	7
3.2 Voernese sameby.....	13
3.3 Pattons stiftelse genom H P	31
3.4 C V och H S	32
3.5 A B och K E	34
3.6 R N.....	37
3.7 FORSCA AB (Bolaget).....	38
3.8 Länsstyrelsen i Västernorrlands län.....	46
4 VITTNESFÖRHÖR.....	51
4.1 T L	51
4.2 P S.....	52
5 BOLAGETS BEMÖTANDE.....	52
6 ÖVRIGA SLUTANFÖRANDEN	73
6.1 Länsstyrelsen	73
6.2 Voernese Sameby	73
6.3 A B	74
7 DOMSKÄL.....	75
HUR MAN ÖVERKLAGAR	80

1 BAKGRUND

I beslut den 11 juni 2015 lämnade miljöprövningsdelegationen (MPD) vid Länsstyrelsen i Västernorrlands län FORSCA AB (Bolaget) tillstånd till en vindkraftsanläggning vid Fängsjön – Storsjöhöjden i Sollefteå och Örnsköldsviks kommuner. Tillståndet omfattade uppförande och drift av maximalt 113 vindkraftverk varav maximalt 81 vindkraftverk i projektområdet Fängsjön och maximalt 32 vindkraftverk i projektområdet Storsjöhöjden. Miljöprövningsdelegationen (MPD) avslog ansökan avseende uppförande av 36 kraftverk i områdena A, B, C och D inom Fängsjöområdet, av de skäl som framgår av **bilaga 1**.

2 YRKANDEN M.M.

2.1 Vilhelmina södra sameby har bestritt Bolagets yrkanden och har för egen del yrkat att mark- och miljödomstolen ändrar MPD:s beslut i enlighet med tidigare ingivna yttranden, samt på så sätt att skadebilden klargörs så att samebyn hålls skadelös. I tidigare ingivna yttranden har samebyn yrkat att tillståndet ska förenas med ytterligare villkor som tydliggör ansvaret för underhåll och kostnadsansvar för de åtgärder som Bolaget är ålagda att vidta samt att mark- och miljödomstolen med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken överlåter till tillsynsmyndigheten att vid behov besluta om ytterligare villkor avseende rennäringen.

2.2 Voernese sameby har bestritt Bolagets yrkanden och har för egen del yrkat att mark- och miljödomstolen ska upphäva MPD:s i dess helhet.

2.3 Pattons stiftelse har bestritt Bolagets yrkanden och har för egen del yrkat att mark- och miljödomstolen ska upphäva MPD:s beslut i dess helhet.

2.4 C V har bestritt Bolagets yrkanden och har för egen del yrkat att mark- och miljödomstolen ska upphäva MPD:s beslut i dess helhet.

2.5 H S har bestritt Bolagets yrkanden och har för egen del yrkat att mark- och miljödomstolen ska upphäva MPD:s beslut i dess helhet.

2.6 A B har bestritt Bolagets yrkanden och har för egen del yrkat att mark- och miljödomstolen ska upphäva MPD:s beslut i dess helhet.

2.7 K E har, såsom det får förstås, yrkat att mark- och miljödomstolen ska upphäva MPD:s beslut i dess helhet.

2.8 R N har bestritt Bolagets yrkanden och har för egen del yrkat att mark- och miljödomstolen ska upphäva MPD:s beslut, i vart fall såvitt beträffar de till hennes fastighet närgränsande vindkraftverken. Hon har vidare yrkat att ytterligare hydrologiska undersökningar ska vidtas innan beslut om tillstånd fattas, samt att hon ska ges garanti om fri indragning av kommunalt vatten till sin fastighet för det fall att tillstånd i enlighet med ansökan meddelas. Hon yrkar vidare på att en plan för eventuella olyckor vid sedimenteringsbassängen ska upprättas, samt att den eventuella inverkan som det lågfrekventa ljud som vindkraftverken ger upphov till ska undersökas ytterligare innan beslut i tillståndsfrågan fattas. Hon yrkar även att den unika natur som finns uppe på Stormyrberget ska tas i beaktande samt motsätter sig att Bolaget ska få förlängd igångsättnings tid till 10 år från dagen för laga kraftvunnet avgörande, då forskning och utveckling går så fort i våra dagar. Även giltighetstiden anser hon vara väl tilltagen, den borde kunna minimeras.

2.9 FORSCA AB (Bolaget) har bestritt klagandenas yrkanden och har för egen del yrkat att mark- och miljödomstolen ändrar MPD:s beslut enligt följande.

- Att mark- och miljödomstolen tillåter uppförandet av vindkraftverken inom delområdena A-D som undantagits i MPD:s beslut.
- Att mark- och miljödomstolen ändrar igångsättnings tiden till 10 år från laga kraftvunnet avgörande.
- Att mark- och miljödomstolen bestämmer giltighetstiden till 35 år från dagen för laga kraftvunnet avgörande.
- Att följande försiktighetsmått ska gälla i stället för villkor 25 som MPD beslutat.

1) Begränsning av anläggningsarbeten.

Inom de av Voernese sameby utpekade nyckelområdena får, bortsett från avverkning för vägar och etableringsytor, anläggningsarbete inte förekomma under perioden 1 december - 30 april, såvida samebyarna inte ger sitt samtycke.

2) Korttidsstopp under anläggningsfas

Med som lägst 24 timmars varsel från endera av de två berörda samebyarna, ska bolaget under vinterbetesperiod 1 oktober -30 april stoppa pågående anläggningsarbeten högst tre gånger per vinterbetesperiod för projektområde Fängsjön, vid behov för att underlätta samling av renar, flytt etc. Varje enskilt stopp ska som längst uppgå till 48 timmar och samebyn ska i samband med varslet uppge i fall allt anläggningsarbete ska stoppas inom projektområdet eller ifall vissa delar är möjligt att upprätthålla. Vidare ska bolaget, om samebyarna så önskar, göra ytterligare högst tre korttidsstopp på motsvarande sätt för projektområde Storsjöhöjden, dock med den skillnaden att respektive stopp som längst ska uppgå till 24 timmar, då projektområdet är väsentligt mindre och längre tidsspann inte kan anses motiverat.

2.10 Länsstyrelsen i Västernorrlands län har motsatt sig ändring av MPD:s beslut men anser att villkor 23 i MPD:s beslut bör kompletteras med en del om fördelningen mellan samebyarna på samma sätt som strecksats 2 i villkor 24.

3 PARTERNAS UTVECKLING AV TALAN

Parterna har framfört bl.a. följande.

3.1 Vilhelmina södra sameby

Renskötsel

Vilhelmina södra sameby innehar enligt rennäringslagen (1971:437) 3 § 2 p. renskötselrätt till det aktuella området. Renskötselrätten utgör en bruksrätt till fast egendom. Däremot, i motsats till andra bruksrätter bygger renskötselrätten inte på avtal, utan dess innehåll bestäms väsentligen av rennäringslagen och grundas på sedvana och är således en självständig rätt oberoende av befintlig lagstiftning. Renskötselrätten är därtill en civil rättighet, som tillkommer vissa bestämda personer (medlemmar i sameby) och avser specifika markområden, som samebyns medlemmar har brukat under sådan tidslängd och intensitet att bruksrätten uppstått. Renskötselrätten är således inte bara en näringsrätt av offentligrättslig karaktär.

Renskötselrätten gäller, i motsats till andra bruksrätter, i princip under obegränsad tid och kan inte sägas upp. På detta vis liknar renskötselrätten äganderätten. Renskötselrätten omfattas av grundlagens och Europakonventionens egendomsskydd, något som HD har fastslagit i det s.k. Skattefjällsmålet NJA 1981 s. 1. Detta får bl.a. konsekvenser för påföljderna vid överträdelse av markägarens skyldigheter. Vid andra nyttjanderätter kan avtalet mellan parterna hävas eller åtminstone sägas upp i förtid, för renskötseln och berörd sameby finns inga sådana sanktionsmöjligheter. Det återstår bara skadestånd eller talan om fullgörelse av motpartens skyldigheter.

Renskötselrätten visar speciella kollektiva drag utan motsvarigheter hos andra jämförbara rättigheter. Samebyarna står under länsstyrelsernas i resp. län kontroll i fråga om indelning i s.k. byaområden. Med bristen på reglerande avtal sammanhänger även att förvaltningsmyndigheter i viss mån ingriper i rättsförhållandet mellan parterna. Även om ingreppen i första hand sker för att tillgodose närmast offentliga intressen såsom vindkraft i det nu förevarande ärendet kommer dessa myndigheter samtidigt att reglera civilrättsliga förhållanden. Något som i nu förevarande typ av mål delvis hanteras genom uppställande av villkor i syfte att lindra den skada som uppstår. Ofta är det svårt att hålla isär dels renskötselrättens delvis offentligrättsliga och civilrättsliga delar och samtidigt iaktta hänsyn till statsmaktens önskemål om t.ex. förnyelsebar energiutvinning samtidigt som staten också gett uttryck för att särskilt skydda och främja samernas kultur och näringar.

Vilhelmina södra sameby anser att det meddelade tillståndet innebär en för rennäringen förändrad markanvändning och försämrade förutsättningar att bruka samma markområde och finna bete för samebyns renar. På så sätt försvåras och skadas renskötseln i området och en kränkning av samebyns bruksrätt uppstår om tillståndet vinner laga kraft i dess nuvarande utformning.

Internationell rätt

Sverige har inte bara enligt nationell rätt ett åtagande gentemot rennäringen och samerna. Det finns ett flertal internationella konventioner (bl.a. ICCPR och ICERD)

där FN:s konvention om eliminering av all rasdiskriminering (ICERD) stadgar ett skydd för den samiska rätten till mark och vatten genom att den samiska rätten i vart fall inte skall anses vara eller bedömas som svagare än annan rätt till land och vatten (ägenderätt och annan nyttjanderätt m.m.)

Nyttjanderätten har sin grund i de speciella förutsättningar som rennäringen uppställer. Rennäringen är en näring som kräver stora orörda områden. Beroende av väderförhållanden, betesförhållanden, rovdjursförekomst och olika intrång m.m. måste det vidare vara möjligt att använda skilda områden vid olika tillfällen och delar av renskötselåret. Detta sätt att bruka markerna är naturligt och en del i rennäringens traditionella markanvändning och hushållning av betesresurserna inom samebyns områden.

Vid beslut som innebär en inskränkning i renbetesrätten, är det vanligt att ingreppet och inskränkningen det medför för rennäringen, bedöms som acceptabla med tanke på det jämförelsevis stora område inom vilken rennäring bedrivs. Detta synsätt tar emellertid inte hänsyn till att de betesområden med olika funktioner under olika delar av ett renskötselåret är en förutsättning för rennäringen. Således accepteras inskränkningar i samebyars egendomsrätt enligt samebyn mer lättvindigt, under det felaktiga antagandet att de inte påverkar rennäringen eller att det s.a.s. är ingrepp som rennäringen tvingas tåla till förmån för andra markanvändare. Då samerna som ensamma rättighetsinnehavare av renskötselrätten drabbas hårdare av inskränkningar än innehavare av andra rättighetsformer föreligger ett tydligt brott mot ICERD och motsvarande sedvanerättsliga regler sett utifrån ett internationellt och folkrättsligt perspektiv. Enligt samebyn skall länsstyrelsen i sin tillämpning av svensk lag beakta Sveriges förpliktelser enligt internationell sedvanerätt vad gäller förbudet mot rasdiskriminering, särskilt med tanke på de speciella villkor som gäller för urfolk.

Riksintresse och utformning av villkoren i tillståndet

Berörda områden utgör i sin helhet riksintresse för rennäringen. Enligt 3 kap. 5 § miljöbalken ska områden som har betydelse för rennäringen så långt möjligt

skyddas mot åtgärder som påtagligt försvårar rennäringens bedrivande. *Områden som är av riksintresse för rennäringen skall skyddas mot åtgärder som påtagligt försvårar rennäringens bedrivande* (2 st. samebyns kursivering). Samebyn anser att de villkor som av MPD har uppställts delvis är tydliga och bra. Villkoret om att anläggandet av parken m.m. inte får ske under tid då renskötsel bedrivs i området anser samebyn är bra. Särskilt mot bakgrund av att anläggningsarbetet med en ökad mänsklig och industriell närvaro av myndigheter och domstolar har bedömts ha negativ inverkan på renarnas vilja att uppehålla sig i området. Mot bakgrund av områdets betydelse för vinterbetet och att det också är klassat som riksintresse anser samebyn att villkoret är befogat och ändamålsenligt. Villkoret stämmer också väl överens med liknande villkor rörande andra vindkraftsparker inom renskötselområdet.

Däremot saknar samebyn uppgift om det är Bolaget som ansvarar för bl.a. underhåll av de renskötselanläggningar som Bolaget genom beslutet är ålagda att låta uppföra. Av erfarenhet kräver renskötselanläggningar årlig tillsyn och viss reparation för att anläggningarna ska vara funktionsduglig nästkommande säsong. Vidare kan det vara så att anläggningarna efter hand kan behövas totalrenoveras. Det är efter ungefär 15-20 år ofta nödvändigt med anledning av normalt slitage och väderpåverkan. Vidare anser samebyn att det inte heller är klart om dessa renskötselanläggningar också omfattas av Bolagets ansvar att omhänderta efter det att tillståndet har löpt ut och Bolaget ska låta nedmontera vindkraftsparken. Resonemanget gäller renvaktarstugor.

Bolaget har vidare ålagts att förse 300 renar med GPS-märkning. Samebyn saknar uppgift om hur dessa ska fördelas mellan de skadelidande samebyarna och om Bolaget ansvarar för driftskostnaderna för dessa GPS-sändare under hela parkens drifttid. Vidare är det också oklart vad som gäller för det fall någon/ några sändare behöver bytas ut eller repareras.

Samebyn anser att villkoret under p. 24 är alltför oförutsägbart för att samebyn ska kunna acceptera en sådan formulering. Dessutom förutsätts samebyarna internt lösa

ex. fördelning av ekonomiska medel, vilket av uppenbara skäl kan bli problematiskt och grogrund för konflikt mellan samebyarna. Villkorets nuvarande utformning talar för att tillsynsmyndigheten bör involveras att hantera dels frågor mellan samebyarna och Bolaget men också om behov uppstår mellan samebyarna.

Mot bakgrund av att det är två samebyar som berörs av den planerade verksamheten föreligger enligt samebyns uppfattning övervägande skäl, vid eventuell oenighet i ex. fördelning av anläggningar, renvaktarstugor samt GPS-sändare samt underhåll m.m. anledning att vid behov låta dessa frågor genom delegation prövas av tillsynsmyndigheten.

Samebyn anser att det saknas villkor avseende kostnader som för samebyn uppstår i samband med Bolagets åtaganden (möten, dialog, administration för GPS:er, anläggningar, renvaktarstugor samt utredningar/ kontroller inom ramen för Bolagets egenkontroll och som ska upprättas i samråd med samebyns företrädare) ska bekostas av Bolaget.

Samexistens och villkorens utformning m.m.

Villkoren måste vara utformade så att samebyn med säkerhet ska kunna vara förvissad om att de skador som med anledning av verksamheten uppstår på rennäringen ersätts av Bolaget. Detta för att samebyn inte ska riskera att hamna i en situation där samebyn ansvarar för driftskostnader för ex. GPS: er, underhåll av renvaktarstugor och renskötselanläggningar, administration m.m.

Samexistens uppges vara det övergripande målet med all markanvändning inom renskötselområdet. Ambitionen är god och staten har ett övergripande ansvar för att tillse att detta i så stor utsträckning som möjligt kan uppnås. För att samexistens ska vara möjlig och långsiktigt hållbar krävs det att villkoren så långt det är möjligt utformas så att de är rättssäkra och effektivt försätter den skadelidande i en sådan situation som inte är sämre än den som rådde före ingreppet tilläts.

För samebyns räkning handlar det om att så långt det är möjligt kunna bedöma på vilket sätt Bolaget avser att avhjälpa de olägenheter som enligt samebyn kommer att uppstå med anledning av den planerade vindkraftsparken. Enligt samebyn kan inte parterna förutsättas på egen hand klara av att lösa sådana svårbedömda frågor som exempelvis fördelning av anläggningar mellan samebyarna, årlig ersättning, placering av renvaktarstugor, driftskostnader av GPS, en ökad administration osv.

Ett vinstdrivande bolag försöker hålla sina driftskostnader så låga som möjligt i syfte att maximera sin vinst till ägare och aktieägare. Detta vinstsyfte står enligt samebyn i direkt motstånd till intresset att hålla rennäringen skadeslös och att den frågan således inte kan lämnas till parterna att lösa.

Frågor som för rennäringen under vintertid, då samebyns befinner sig i det aktuella området är helt avhängigt av att kunna lösas skyndsamt för att villkoren ska vara ändamålsenliga. Begränsad tid, behov av snabba beslut och motstående intressen är samtliga omständigheter som talar för att tillsynsmyndigheten genom delegation bör få i uppgift att bistå parterna och i syfte att uppnå s.k. samexistens mellan rennäringen och vindbruket.

Partsförhör med T N

T N har redogjort för verksamheten i Vilhelmina södra sameby. Samebyn har ca 10 000 renar vilka mellan 1 oktober och 30 april vistas nedanför odlings-gränsen. Renarna släpps öster om väg E 14 varefter renarna betar sig österut under kantbevakning från samebyn. Inom området som nyttjas av samebyn finns 15-20 befintliga och planerade vindkraftsanläggningar och gruvor vilka påverkar/kommer att påverka samebyn på ett negativt sätt. Bolagets planerade vindkraftanläggning vid Fängsjön – Storsjöhöjden kommer att styra renarna förbi parken och orsaka en sammanblandning med renar från andra samebyar vilket kommer att kräva stora arbetsinsatser av berörda samebyar.

Alternativa marker finns inte. Det är på höjderna som renarna lättast kan hitta ofryst markvegetation (främst marklav).

3.2 Voernese sameby

Samebyn anser att MPD fattat beslut utifrån en bristfällig miljökonsekvensbeskrivning, främst avseende kulturmiljölandskapet och samiska fornlämningar i området. Samebyn anser att fullvärdig inventering av området borde genomförts av Bolaget inför ansökan av tillstånd.

Den tilltänkta etableringen inom området är märkbart reducerat utifrån de första beräkningarna om 180 verk. Samebyn vill här påtala att oaktat reduceringen av antalet uppförda verk blir påverkan på renskötseln negativ. Rennäringen kommer påtagligt försvåras i områden belägna i nära anslutning till etableringen samt omöjliggöras inom etableringsområdet. Föreslagna anpassningsåtgärder blir kraftigt minskade och reducerar inte den negativa påverkan etableringarna medför.

Tillståndet omfattar även tillhörande anläggningar, nya vägar, vägförstärkningar och mätmaster som med stor sannolikhet medför stora skador för samebyn samt möjligheterna att bedriva en funktionell renskötsel inom området.

Processen kring berg- och grustäkter samt elektrifieringen av parkerna sker i separata processer vilket skapat mycket merarbeten för samebyn samt svårigheter att få en samlad överblick över de totala konsekvenserna.

Samebyn vill inledningsvis påtala att flertalet av villkoren syftar till att minska negativ påverkan under samtliga faser av etableringens livslängd, byggnation, drift och avveckling. Samebyn anser vilket nämnts ovan att de föreslagna villkoren samt anpassningsåtgärderna inte är proportionerliga i förhållande till konsekvenserna för renskötselns utövande. Skadorna och framförallt betesbortfallet kvarstår och de adderande effekterna blir långt större än vad som angivits av sökanden.

Avseende villkor 13 och 14 i MPD:s beslut vill samebyn lyfta fram följande. Placering av renvaktarbostäder måste omfattas av villkoren för ljud och skugga. Renvaktarbostäder används av rensköterna i sitt arbete med renen under vinterbetesperioden. Det är en påtaglig brist i MDP:s beslut att ingen hänsyn tagits till detta.

Vidare saknar samebyn en beskrivning av vilken förändring en etablering innebär för renskötarnas arbetsmiljö däribland måste en genomlysning av bland annat belastningsskador på grund av utökade behov av foder, fler arbetstimmar på motordrivna fordon såsom skoter mm ingå. Att utreda dessa konsekvenser är ett krav enligt försiktighetsprincipen speciellt med fokus på människors hälsa.

Gällande villkor 24 i MPD:s beslut vill samebyn framföra att anpassningsåtgärderna är kraftigt underdimensionerade i förhållande till den skada som samebyn orsakas.

Villkor 25 är utifrån samebyns perspektiv nödvändigt om en etablering medges. Samebyn önskar dock att villkoret förstärks så att samebyn ges möjlighet att tillfälligt stoppa arbetet om renar befinner sig i området oaktat tidsperiod. Denna förstärkning syftar till att minska risken för att renarna skräms och sprids. Vilket skulle försvåra påtagligt för samebyn när kvarvarande strörenar behöver samlas.

Beskrivning av påverkan på samebyns renskötsel

De kumulativa effekterna som beskrivs på sidan 12 påvisar med all tydlighet hur sökanden uppfattat påverkan på renskötseln och samebyns markanvändning. Sex stycken vindkraftsparker inom en radie på 3 mil, den närmaste 17 km ifrån tilltänkt etablering. Vid en beräkning av en störningszon på 5 km kring varje etablering skapas en korridor som ej påverkas på ca 7 km mellan varje etablering. Konsekvenserna för samebyn blir då långt större än vad både sökanden och MPD angett.

Varje enskild verksamhet påverkar samebyn i ett större perspektiv än bara själva lokaliseringen. Störningszoner av pågående verksamheter har beräknats fram av bland annat SLU. A S/B Åns artikel belyser detta (*A S, B Å. Do human activity and infrastructure disturb domesticated reindeer? The need for the reindeer's perspective: Polar Biology, 2014*).

Utifrån A S/B Ås artikel presenteras nedan en sammanställning av dessa störningszoner, för att belysa hur stor påverkan en verksamhet får på rennäringen.

Påverkanszonerna är naturligtvis inte statiska utan skall i detta sammanhang ses som minsta tänkbara störningszon.

Tätorter	2,5 km
Gruvor	14 km
Järnväg	1,5 km
Väg	1-1,5 km
Skoterleder	1 km
Vindkraft	3,5 km
Bergtäkt	3,5 km
Kraftledningar	4 km

Att olika typer av verksamheter ger upphov till störningar på renskötseln även utanför själva verksamhetsområdet är i sig inget kontroversiellt och ett flertal olika studier har gjorts med syfte att kartlägga störningsgraden.

Det A S/B Å gjort i sin artikel är att föra ihop resultatet från de studier som genomförts och analyserat om det går att se skillnader på studier som genomförts på vildren kontra domesticerad ren, samt om det är avgörande för resultatet i vilken skala studierna genomförts. En av slutsatserna är att störningsstudier måste genomföras på minst den regionala skalan samt över en längre tid (månader/år) för att ett tillförlitligt resultat ska kunna uppnås avseende hur olika verksamheter påverkar rennäringen. Görs studierna på denna nivå så finns det även väldigt liten skillnad mellan effekterna på vildren och domesticerad ren, vilket medför att resultaten kan användas även på ett generellt plan.

En störningszon, oavsett storlek, ska ses som en indikator på inom hur stort område som renarna påverkas och kan variera beroende på topografi, betestyp etc. Flera överlappande störningszoner kan ses som en indikator på ökade kumulativa effekter av en enskild störning.

Undvikelseffekter - konsekvenser av den tilltänkta etableringen

Det aktuella området utgör samebyns vinterbetesmarker samt nyttjas som vinterbetesmarker. Den tilltänkta verksamheten kommer bland annat medföra ett stort betesbortfall för samebyn. Samebyn har inga alternativa betesmarker som kan ersätta den förlusten. Vidare innebär den tilltänkta verksamheten ytterligare betesbortfall i intilliggande områden som blir obrukbara. Således påverkas funktionaliteten i flera områden än enbart etableringsområdet. Störning är ingen linjär företeelse, utan växlar beroende på intensiteten i verksamheten och är också beroende av verksamhetens art, dvs. om det är mycket anläggningsarbete, transporter etc.

Störningen i sig påverkar betesutnyttjandet på så sätt att renen aldrig får betesro, utan rör sig ständigt och istället för att stanna upp och beta av de områden som renskötaren flyttar dem till, så vill de genast därifrån, alternativt sprider ut sig över ett större område än renskötaren vill. Detta innebär dels att renen inte utnyttjar det bete som finns i området, dels att renarna förlorar mer energi än de tillgodogör sig, samt kommer in på betesområden som renskötaren tänkt spara på till senare under vintern.

Ytterligare intrång på markerna kan få stora konsekvenser för hela samebyns markanvändning. Kan man inte nyttja området blir trycket högre på resterande vinterbetesmarker, det blir ett slags ”domineffekt” som försvårar betesutnyttjandet under vintern och förkortar tidsperioden för möjligt vinterbete.

Avvägning mellan motstående riksintressen

Sökanden menar att företräde skall ges till vindkraft. Samebyn anser dock att det inte framgår klart på vilka grunder detta ställningstagande baseras på. Samebyn vill framföra att det är av yttersta vikt att underlaget är sådant att en avvägning mellan de motstående riksintressena kan göras. För att avgöra vilket intresse som då ska ges företräde ska en avvägning göras för att bedöma vilket intresse som bäst främjar det mål för hushållning med mark som ställts upp i miljöbalken. För att tillståndsgivande myndigheter skall på ett korrekt sätt kunna göra denna bedömning krävs att

den sökande säkerställer att det fogade materialet är fullgott. Samebyn anser att flera delar saknas helt i beslutsunderlaget samt att flera delar inte återspeglar konsekvenser på ett korrekt sätt häribland bristande kulturmiljöutredning, renskötarnas arbetsmiljö och kumulativa konsekvenser för samebyn renskötsel. Mot bakgrund av att bestämmelserna i miljöbalken reglerar motsättningar mellan särskilt prioriterade intressen måste en sådan avvägning tydligt redovisas av beslutande myndigheter. Att en sådan avvägning skall ske framgår tydligt av Högsta Förvaltningsrättens prövning gällande regeringens ärendehandläggning av koncessionsansökan för Rönnbäcken, HFD 2012 not 27.

Rennäringen som allmänt intresse

Samebyn erinrar härom MPD haft att förhålla sig till att rennäringen inte enbart utgör ett riksintresse utan är av staten utpekad som ett allmänt intresse.

Tillståndsgivande myndigheter har således att bedöma påverkan för renskötseln i sin helhet inom området och inte enbart riksintresset. Det allmänna intresset för rennäringen utgörs inte enbart av riksintressen utan omfattar i stort sett hela samebyns markanvändningsområden. Enligt miljöbalken skall det allmänna intresset så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringens bedrivande. De områden som utgör riksintresse skall utan vidare skyddas mot sådana åtgärder. Samebyn anser att MPD i detta avseende brustit vad gäller bedömningen av konsekvenserna på det allmänna intresset. Att rennäringens intresse skall tillvaratas framgår bland annat av M 1666-11.

Bedömningen vid oförenliga riksintressen

Enligt 3 kap 10 § miljöbalken gäller att om ett område är av riksintresse för flera oförenliga ändamål, skall företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt.

Vid en jämförelse mellan de två verksamheterna kan det inte råda några tvivel om vilken som på lämpligast sätt främjar en hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Renskötseln kännetecknas av ett naturligt, cykliskt bruk av

markerna. Rennäringen har under mycket lång tid bedrivits på detta sätt och framstår som långsiktigt hållbar i ett naturresurshållningsperspektiv.

Eftersom de två näringarna inte kan bedrivas sida vid sida utan att stora skador uppstår för rennäringen finns inte någon reell möjlighet att de skulle kunna samexistera. Det är därför uteslutet att tillstånd skall kunna beviljas inom aktuellt område som är förklarad som riksintresse för rennäringen och som dessutom innehåller viktiga sambandsfunktioner för hela samebyns verksamhet. Vidare så kommer etableringen påtagligt försvåra samebyns renskötsel i sin helhet samt omöjliggöras inom området, härav ska tillstånd inte beviljas.

Av kommentaren till miljöbalken framgår att vid bedömningen av vilka områden som skall anses vara av riksintresse beaktas näringens behov av sammanhängande betesområden och tillgång till alternativa betesområden inom de olika årstidsmarkerna samt alternativa flyttningsleder. Eftersom rennäringen i området i förevarande fall utgör ett riksintresse ska andra stycket i paragrafen tillämpas. Det ska då avgöras om den framtida verksamheten i fråga kan påtagligt försvåra rennäringens bedrivande. Detta är en strikt bedömning, skild från den relativa bedömningen i första stycket. Andra stycket ger ett starkare skydd för områden som är av riksintresse för rennäringen. I sådana områden får åtgärd inte tillåtas som påtagligt försvårar näringens bedrivande.

Bestämmelsen kom till för att det ansågs att rennäringen hade svårt att hävda sina intressen när tunga exploateringsintressen ställde krav på att utnyttja markområden där renskötsel bedrevs. Det konstaterades att rennäringens markanspråk ofta hade fått stå tillbaka för andra markanvändningsintressen och att statsmakterna har ett särskilt ansvar för att säkerställa möjligheter till fortsatt renskötsel för den samiska befolkningen (prop. 1985/86:3 sid. 160).

Från rättspraxis kan som exempel nämnas Koncessionsnämndens beslut KN B 171/92. Medan länsstyrelsen funnit att torvtäkt inom Gullhögsflon i Härjedalens kommun borde kunna tillåtas på grund av det starka energipolitiska intresset, även

om den inverkade på tre riksintressen – naturvård, rennäring och rörligt friluftsliv – fann Koncessionsnämnden att torvutvinningen skulle medföra att området blev obrukbart för renskötsel för framtiden. Takten ansågs därför otillåtlig.

Inom området och i dess närhet återfinns flyttleder för samebyn, de föreslagna anpassningsåtgärderna kommer ej att reducera uppkommen skada. Åtgärderna är ej heller proportionerliga i förhållande till den faktiska skadan som uppstår. Samebyn menar att skadan blir oerhört mycket större. Noteras här bör också att flyttleder särskilt omnämns i förarbetena samt i Rennäringslagen där det fastställs att samebyn har rätt att flytta sina renar mellan olika betesområden.

Av prop. 1985/86:3 s. 57 – 58 framgår följande avseende det skydd som rennäringen erhåller enligt den upphävda lagen om hushållning med naturresurser (numera miljöbalken):

”rennäringen är en förutsättning för den samiska kulturen. Riksdagen har i olika sammanhang uttalat att den samiska kulturens fortlevnad måste garanteras. Detta innebär att det måste finnas grundläggande förutsättningar för rennäringen inom i princip varje sameby, nämligen en säker tillgång till sådana områden inom både åretruntmarkerna och vinterbetesmarkerna som har avgörande betydelse för möjligheterna att bedriva renskötsel. Det kan gälla viktiga kalvningsland och områden med särskilt goda betesförhållanden. De viktigaste delarna av renskötselmarkerna bör därför ges ett starkt skydd i NRL mot exploatering.”

I angiven proposition s. 159 – 161 anför föredragande statsråd bl.a. följande:

”Skyddet för rennäringen i paragrafens andra stycke syftar till att bibehålla förutsättningarna för näringen genom att ge de viktigaste områdena inom varje sameby ett särskilt skydd. Betydelsen av olika markområden inom renskötselområdet varierar starkt. Skyddet skall ta sikte på sådana områden som det med hänsyn till skilda led i rennäringens utövande i olika samebyar är särskilt angeläget att skydda. Sådana områden kan omfatta t.ex. flyttningsleder, kalvningsland samt vissa områden med särskilt goda betesförhållanden. Vid bedömningen av vilka områden som skall anses vara av riksintresse bör beaktas näringens behov av sammanhängande betesområden

och tillgång till alternativa betesområden inom de olika årstidslanden samt alternativa flyttningsleder.”

Kulturmiljö

Avseende beskrivning av påverkan på kulturmiljön hänvisar samebyn till fogad rapport samt särskilt yttrande. Samebyn vill dock påtala avseende de samiska lämningarna att de av Bolaget inlämnade uppgifterna inte på något sätt lyfter fram de samiska lämningarna särskilt. Då dessa över huvud taget ej beaktats skall tillstånd ej medges

Samebyns samlade bedömning av MPD:s beslut

Samebyn anser att MPD:s beslut vilar på felaktiga grunder – det finns inget avtal upprättat för skadeförebyggande åtgärder. I förevarande fall innebär samexistens att samebyn helt måste ställa om sin renskötsel samt att möjligheterna till att utveckla sin näring kraftigt begränsas. Det får också anses klarlagt att effekterna de facto innebär att samebyns verksamhet inskränks i sådan omfattning att den inte kan bedrivas i sin nuvarande form.

Avseende flygsäkerhet på sidan 14 i beslutet bör nämnas att samebyns arbete med bland annat helikopter påtagligt försvåras, i princip omöjliggörs vid en etablering inom området.

Avseende beskrivning av Vägar sid 15 är det oklart hur de ska förläggas och vart i terrängen. Således saknas underlag för samebyn att bedöma den totala skadebilden av detta.

Avseende transporter sid 16. Samebyn har beräknat antalet transporter inom området till ca 1588 bilar utifrån 113 verk. Dessa kommer påverka kumulativt utanför området utöver påverkan inom etableringsområdet.

Avseende bedömningen av risker sidan 16-17. Sökanden och MPD har inte tagit hänsyn till att området utgör samebyns arbetsplats. Samebyn samt de enskilda

renskötarna har enligt arbetsmiljölagen direktiv och riktlinjer att förhålla sig. Vidare skall här noteras att såväl samebyn som medlemmarna tid till annan har anställda som deltar i renskötselarbetet. Således kan en bedömning inte ske utifrån att samebyn och dess medlemmar är besökare i området. En riskanalys av arbetsmiljön bör omgående göras för att se hur påverkan blir på renskötarnas arbetsplats. Noteras skall också att samebyn har hävdvunna rättigheter att bruka området.

Under rubriken avveckling sid 18 har ingen beräkning gjorts för hur sökande skall återställa lavtäcknet samt hur lång tid det kommer att ta. Samebyn efterfrågar en sådan utredning.

Samebyn vitsordar Sametingets inställning sid 19 att ett projekt inte kan godkännas om inte samebyn är med på det. På sid 22 frågar sig sökanden om Sametingets lagliga grund att kräva att kontrollprogrammen bör utvärderas före nya etableringar. Samebyn vill här påtala att ett kontrollprogram aldrig kan utgöra en skadeförebyggande åtgärd. Enligt miljöbalkens kunskapskrav samt försikthetsprincip skall effekterna av en etablering vara kända innan tillstånd medges.

Samebyn vill uppmärksamma att det på sidan 20 upprepas att samebyn har ett avtal med sökanden, detta är som tidigare påtalats felaktigt.

Påverkan på rennäringen beskrivs på sid 26 på motstridiga sätt, således kan det konstateras att sökanden och MPD inte klarlagt konsekvenserna. Samebyn menar att detta inte är acceptabelt.

Samebyn vill också avslutningsvis påtala att den beräkning avseende kostnads- täckning samt antal GPS halsband inte är praktiskt möjligt. Att administrera det stora antalet GPS-försedda renar låter sig inte göras, den ersättning som Bolaget avsett för detta ändamål är långt ifrån den faktiska summan.

Då underlaget samt beslutet vilar på felaktiga grunder finner samebyn att tillstånd ej skall medges. Samebyn anser också att de föreslagna åtgärderna inte kan anses minimera effekterna på ett sådant sätt att tillstånd kan ges.

Markanvändning inom Voernese sameby

Gränsen för samebyns åretruntmarker fastställdes av länsstyrelsen i april 1973. För sedvanerättsmarkerna (däribland vinterbetesmarken) finns inga fastställda gränser, det har länge funnits diskussioner angående gränserna till närliggande samebyar och användandet av betesmarker. Samebyn hävdar sedvanerätt på markerna ut mot kusten från Ulvöarna i norr till Sundsvall i söder, då de tidigare använts av samebyn för vinterbete.

Vinterbetesområdet används normalt under tiden november – april. Renarna transporteras numera normalt med lastbilar sedan regleringar av vattendragen i området skurit av flyttleden, framför allt om hösten innan isarna lagt sig. I tillägg till detta har den storskaliga skogsnäringen, gjort det svårt att hitta övernattningsbete som en flytt till fots skulle kräva.

Åretruntmarker

Voernese Sameby sträcker sig i väst/östlig riktning i huvudsak från riksgränsen mot Norge österut till Stor Dabbsjön och i nord/sydlig riktning mellan länsgränsen i Västerbotten i norr och från Daajmajaevrieh över Voerngere – Hijhtenjaevrie (Hettsjön) mot norska gränsen i söder. Gränserna finns fastställda i Länsstyrelsens beslut av den 19 april 1973. Mellan Renbetesfjällsgränsen och Åanghkere ligger ett stort markområde som ägs av bl.a. Svenska Cellulosa Aktiebolaget, SCA. Dessa marker har alltid ingått som en självklar del av samebyns område, men har aldrig medtagits i rovdjursinventeringar av kungsörn och björn, som baseras på area.

Vinterbetesmarker

I stort sett från Stor Dabbsjön ner till kusten. Betesområdena var mer sammanhängande och lättillgängliga förut, idag är betesområdena trängda från olika håll, bl. a. expanderande tätorter, exploateringar och intrång av andra konkurrerande

näringar. De rättigheter som samebyn har för åretruntmarkerna är starkare än samebyns rätt till vinterbetesmarkerna.

Reservbete

Definitioner: reservbete kan användas som benämning för ett område som kan användas i händelse av extremt dåligt bete, isbildning och liknande som kan härledas till klimatet. Större rovdjursangrepp är också en anledning till att använda reservbete. Även oförutsedda händelser kan vara skäl att använda ett reservbete som exempel Tjernobyloolyckan och det medföljande nedfallet av cesium 137.

Reservbete är också en benämning för de områden som ligger i planerad träda. Sådana områden är trakterna sydöst om Sollefteå, områden i Kramfors och Härnösands kommuner. Områdena öster om E4 är mer svårtillgängliga då de är relativt påverkade av intrång, som t.ex. bebyggelse och de är dessutom ganska uppsplittrade av vägnätet. Hemsön är dock av kulturhistoriska skäl viktig för bevarande.

Markanvändningens förändring över tid

I dagsläget använder samebyn området norr om Näsåker och österut över stambanan och mot Botniabanan, för vinterbete, men historiskt har områden längs kustbandet ofta använts. Ibland flyttades renarna så långt söderut som till Söderhamn. Växelbruket av marken samt samhällsutvecklingen och utbyggnaden av infrastrukturen är bidragande anledningar till att betesområdena förflyttades mot nordväst.

Förutsättningarna i betesmarkerna förändras från år till år vid till exempel tillkomst av kalhyggen, nya vägar och andra störningar från konkurrerande markintressenter. Idag går trenden åter mot mer kustnära vinterbeten. Flera områden i den kuperade Höga kust-regionen erbjuder goda vinterbetesmarker. Dels på grund av den kuperade terrängen som gör exploatering av marken svår, dels av att höjderna består av lavmarker där renarna kan hitta bete, markerna är dock kraftigt fragmenterade.

Svåra passager

Rennäringen är till skillnad från många övriga näringar och markanvändare en dynamisk näring vars verksamhet varierar beroende på naturens förutsättningar. Detta medför att man i högre grad påverkas av andra markanvändare. Exempel på viktiga specifika kunskapsbehov, som fortfarande är knapphändigt tillgodosedda, är effekter av klimatförändring och skogsnäring ur ett renbetesperspektiv, frågor kring arkeologiska fynd där slutsatser kan dras hur människor och renar rört sig över tid i det samiska landskapet, vilken roll och konsekvenser i relation till rennäringen i ekosystem där rovdjuren, precis som renen ingår. Det finns problem relaterade till svårigheter att kunna förutse inverkan på renbetesmarkerna utmed hela flyttleder – kalhyggen som dyker upp, utbyggnad av vindkraft och annan infrastruktur, som vägar och järnväg med mera. Renägarens förhållande till landskapet är också starkt präglad av renhjordens förhållande till landskapet. Samebyn värderar platserna utifrån hur renen värderar den. Det finns förvisso kända besvärliga passager inom samebyns område, men andra passager kan också utgöra hinder i relation till vad som ovan beskrivits. Därför har samebyn medvetet valt att inte peka ut specifika platser som svåra passager, utan dessa måste diskuteras utifrån varje enskilt fall.

Årstidsbeskrivning Voernese sameby

Renskötseln och markanvändningen är indelad efter åtta årstider; vår, vårsommar, sommar, höstsommar, höst, höstvintr, vinter och vårvinter. Renarna rör sig efter årstidsväxlingarna och använder bestämda vandringsleder för vandringarna mellan olika betesmarker. Under vissa tider på året, framför allt i samband med kalvmärkning, höstslakt och flytt till vinterbetesområdena, samlar renskötarna renarna i större hjordar som flyttades efter urgamla flyttleder. Utbyggnad av infrastruktur och annan samhällsutveckling har gjort att en del flyttleder skurits av vilket betyder att renskötarna måste flytta renarna med lastbil vissa sträckor, vilket kräver mycket arbete och resurser.

Stora områden en förutsättning

Rennäringen tillämpar ett växelbruk av markerna för att de i perioder ska få ligga i träda och återhämta sig efter att renarna betat där. Därför använder inte samebyn

hela betesområdet varje år utan växlar mellan betesmarkerna. Genom samhällsutvecklingen och olika exploatörer har tidigare enhetliga betesområden splittrats sönder och kan idag inte användas för effektiv rennäring, vilket orsakar stora problem för rennäringen då ytorna där det går att bedriva rennäring hela tiden minskar.

GPS-försedda renar

Samebyn har redovisat hur ca 20 GPS-försedda renar rört sig under 4 säsonger i aktuellt område. De GPS-försedda renarna representerar en vinterhjord om ca 3000 renar. Enligt samebyn visar redovisningen hur landskapet växelvis utnyttjas utifrån betesförhållande, klimat, yttre omständigheter som exempelvis Junselevargen och en plan om en långsiktigt hållbar renskötsel där markbetet inte överutnyttjas utan betas med variationer under varje säsong. Det som gör Fängsjö/Storsjöhöjden till ett bra vinterbetesland ur renskötselsynpunkt är dess arrondering med förhållandevis liten extern påverkan. Stambanan utgör i stort sett det enda större störningsmomentet. Områden som dessa är ovanliga i dagens exploaterade landskapsstruktur där ofta stor påverkan av infrastruktur råder. Därför är det viktigt att bevara sådana områden. I nord-sydlig riktning är dock området ganska snävt att hålla sig inom. I söder finns riksväg 90 som går längs med Ångermanälven och söder om detta tar Ohredahkes vinterbetesmarker vid. Norr om Storsjön tar Vilhelmina södra sameby vid. Parkerna kommer således att utgöra en barriär i väst-östlig riktning.

Avseende avtal

Voernese sameby motsätter sig inte att ett avtal funnits mellan Voernese, Vilhelmina Södra och Bolaget. Samebyns extra årsstämma beslöt skriva under avtal den 24 mars 2013. Men Voernese samebys ståndpunkt är att det avtal som skrevs under mellan parterna automatiskt bröts i och med att någon, som det står i avtalet, ”motarbetar” parken och de andra processer och tillstånd som krävdes för att få ett tillstånd till byggnation.

Voernese har mot Bolaget under lång tid lyft frågan om en helhetslösning för etableringens alla delar inklusive elförsörjning, ledningsgator, täktverksamhet osv

som under hela processen legat i olika förhandlingar och tillstånd vilket medfört stora svårigheter och skapat hinder för samebyn att se intrångets helhet i vindparkens totala utformning. Därför krävde samebyn bland annat en handlingsplan för de täkter som var inblandade i vindparken och som så småningom togs fram av Bolaget den 20 februari 2015 och presenterades för sameby den 18 mars 2015.

Voernese mottog med förvåning förslaget från Bolaget om tecknande av tilläggsavtal trots att samebyn gått vidare med överklagan av tillståndet för takten Tallnäset den 1 september 2015 och vidare med kompletteringar den 15 december 2015. Samebyn ansåg att avtalet brutits i och med den handlingen. Sakförhållandena hade också betydligt ändrats. Samebyn hade dessutom motsatt sig ledningsgatorna i yttrande till Energimarkandsinspektionen den 29 augusti 2015.

Sakförhållandena förändrades också genom att Bolaget ändrat antalet verk från 180 i det ingångna avtalet till 149 efter, som samebyn uppfattat det, påtryckningar från ortsbor, förekomst av kungsörnsbon, fiskgjuse, tjäderspelsplats m.m. Detta meddelades av Bolaget i Dorotea den 12 februari 2015. Bolaget överklagade dessutom parktillståndet själva den 13 juli 2015 med anledning av bl.a. villkoren för tillståndet.

Voernese uppmärksammade Bolaget på att samebyn förstått parkens kraftiga påverkan på rennäringen redan den 15 mars 2014 med anledning av ren-GIS:et och GPS positionerna, täkterna, anslutningsledningarna, minskningen av parken, kulturmiljöerna, arbetet med att få fram ett stängsel mot järnvägen som stod stilla och samarbetet som vid den tidpunkten haltade rejält.

Därefter vidtalades Bolaget vid flera tillfällen under hösten 2014 och våren 2015 om dessa omständigheter. Med nya möjligheter att visualisera med hjälp av GPS-positioner hade samebyn kommit till insikt om att parken inte medger en framkomlig väg för fortsatt renskötsel i området. Bolaget ville åtgärda detta med ett kompletterande avtal som framfördes i Åsele den 19 mars 2015. Samebyn avfärdade detta och som ett sista försök att rädda avtalet kom en representant från

Bolaget på ett platsbesök under renflytten från Hocksjö i april 2015. Samebyn beslöt den 7 maj 2015 att meddela Bolaget att Voernese ändrat ståndpunkt i vindparksfrågan och inte längre kunde ställa sig bakom avtalet. Vilhelmina södra fick samma besked i ett telefonsamtal att det inte var aktuellt med ett vidare samarbete med Bolaget. Samebyns beslut formaliserades den 4 juli 2015 på ordinarie årsstämma i Ankarede.

Sakkunnigyttrande av P S, vilken även hörts som vittne

Renskötsel och annan användning

Den forskning han bedriver tillsammans med A S, C N och m.fl., kring påverkan av vindkraftsanläggningar på renskötseln har pågått sedan 2009 inom ramen för bland annat Vindval. De har funnit att renar påverkas negativt av vindkraftsparker i driftfasen både inom kalvningsland och inom vinterbetesland. Analyserna har baserats på GPS-data, spillningsinventeringar och sammanställningar av renskötarnas erfarenheter och visar att renarna undviker att vistas i områden där vindkraftverken syns, alternativt så undviker de att vistas nära vindkraftsparken. I studierna har de bland annat funnit att det finns negativa effekter på renarna av vindkraftsparkerna upp till 3-4 km från vindkraftparkernas ytterkant när de är i drift.

En genomgång av GPS-positioner och information från Voernese samebys Renbruksplan från vinterbetesområdet där de föreslagna vindkraftsparkerna är planerade visar på att liknande negativa effekter i renarnas habitatutnyttjande är att förvänta i detta område. Denna bedömning förstärks också av den information som renskötarna använder området delger. Baserat på tidigare och pågående studier bedömer han att traditionell renskötsel i det berörda området påtagligt skulle försvåras. Traditionell renskötsel bygger på att renarna själva ska kunna förflytta sig inom ett årstidland för att finna naturligt förekommande beten och där renskötarna endast ska behöva bevaka renhjordens ytterkant. Påverkan från de föreslagna vindkraftparkerna blir än mer påtagligt när man också inkluderar effekterna av all annan redan pågående konkurrerande markanvändningen i det berörda området i form av bebyggelse, vägar, järnvägar, jordbruk och skogsbruk.

Generellt om påverkan av mänskliga aktiviteter på frigående djur

Mer än 100 internationellt publicerade studier har dokumenterat undvikandeeffekter på renar i relation till ingrepp från vägar, gruvor, oljefält, pipelines, kraftledningar, vindkraft, turistområden m.m. Vidare så har studier av minst 240 olika djurarter, genomförda av över 1 500 olika forskare också dokumenterat sådana undvikandeeffekter. Dessa resultat har också dokumenterats i en rad reviews (citerade) av FN och också i en rad domstolsbeslut från bl.a. Norge. Den allmänna slutsatsen från de studier som gjorts i de projekt där renar och vindkraft studerats inom ramen för Vindval – att renarna påverkas negativt genom att undvika att utnyttja betesland och flyttleder som en följd av vindkraftsparkerna – stämmer väl överens med detta.

Information från Voernese samebys Renbruksplan

Voernese sameby har arbetat med att ta fram sin Renbruksplan med tillhörande beteslandsindelning sedan 2010. Detta kan ses som grunden i beskrivningen av hur renskötseln bedrivs i det berörda området. Aktuell vindkraftspark berör Voernese samebys huvudvinterbetesland med nyckelområden, kärnområden och betestrakter. Kring det berörda området är samebyn endast 16 km bred och mer än hälften av denna bredd skulle tas upp av det utbyggda vindparksområdet vid ett 3 km stort störningsområde omkring vindkraftsparken. Generellt sett så klarar ingen sameby av att förlora avsevärda delar av sina vinternyckelområden. Vinterbetet anses allmänt som flaskhalsen i renarnas årstidscykel. Nyckelområden definieras som ”ytterst viktiga områden med en total kvalitet som har avgörande betydelse för möjligheterna att varaktigt bedriva renskötsel inom samebyn. Områdena utgör oftast öar inom kärnområden dit renarna naturligt drar sig. Dessa områden är mycket känsliga för ingrepp och störande aktiviteter. Vid stark påverkan inom nyckelområden vid t.ex. skogliga åtgärder tappar kärnområdena sin status.” Att etablera vindkraftsparker inom nyckel- och kärnområden måste därför alltid anses medföra påtagliga konsekvenser på den traditionella renskötseln.

GPS-halsband på renar som en viktig del i samebyns Renbruksplan

Voernese sameby har sedan vintern 2011 utrustat renar med GPS-halsband. GPS-positioner tillför relevant och viktig information. För Voernese sameby så stärker

GPS-positionerna ytterligare vikten av de identifierade nyckelområdena för renarna. Generellt sett så söker renarna betesmarker längs älvar och bäckar under goda vintrar, medan höglänta delar blir mer viktiga när snöförhållandena försvåras. Under sådana förhållanden blir den mer brutna terrängen i höglägen viktigare då de erbjuder större variation i snöförhållandena. Man kan alltså konstatera att de föreslagna vindkraftsparkernas placering blir speciellt olämplig under svåra vintrar. Vi ser också att sådana vintrar verkar infalla allt oftare med de allmänna klimatförändringarna.

GPS-positioner från vintrarna 2011-2014 och den pågående vintern 2016 visar tydligt hur väl GPS-positionerna stämmer överens med samebyns nyckelområden och att det är en avsevärd användning av de berörda och föreslagna vindkraftsparksområdena. De höglänta områden som skulle beröras av vindkraftparkerna har använts speciellt mycket under vintern 2014 och 2016 då betesförhållandena har varit svåra.

Jordbruksmark och bebyggelse finns sedan länge etablerat längs dalarna. Stambanan passerar rakt genom betesområdet med avsevärd påverkan på renskötseln. Allmänna vägar och skogsbilvägar utgör en annan påverkanskälla. Ett antal ytterligare föreslagna vindkraftsparker och utförda kalavverkningar finns också med i landskapsbilden. Den redan etablerade kumulativa påverkan på landskapsbilder är påtaglig och försvårar ytterligare renskötselns eventuella förmåga att anpassa sig till en vindkraftsetablering i området. Istället ökar risken att renarna förflyttar sig till andra olämpliga områden som t.ex. nära järnvägen eller till områden med extra hög rovdjursförekomst.

Partsförhör med T K

T K har redogjort för verksamheten i Voernese sameby med ca 3500 renar. Fängsjön – Storsjöhöjdens planerade vindkraftsanläggning ligger inom ett stort sammanhängande område utan några andra större störningar förutom skogsbruket. Renarna kommer in i området under oktober/november för att stanna fram till april/mars. Resultaten av 20-30 GPS-positionerade renar visar att

renarna i stor grad vistas i området. Om Bolagets vindkraftsanläggningen anläggs kommer området att bli obrukbart för samebyn.

Samebyn ingick avtal med Bolaget p.g.a. okunskap. Det var första gången som samebyn var inne i en sådan förhandling vilken påbörjades under 2012-2013. Avtalet undertecknades mars 2015. Avtalet bröts när samebyn fick ny information, bl.a. om GPS-positionerade renar, rapporten från Gabrielsberget m.m., men de som egentligen först bröt avtalet var Bolaget genom överklagandet av villkor 25 i MPD:s beslut.

Idag är det mestadels oplogade vägar i området. Plogade vägar kommer att öka olycksrisken, främst i områden som ligger nära järnvägen där renarna kommer att tryckas ut mot järnvägen. Stängsel fungerar dåligt, mycket bättre med ekodukter över/under järnvägen.

På höjderna snöar det oftare jämfört med i dalarna där det istället regnar och orsakar att marken fryser.

En vindkraftsanläggning på vid Fängsjön – Storsjöhöjden kan orsaka en totalskada för samebyn. Utfodring är en mycket arbetskrävande nödgärd som inte kan accepteras i längden. Samebyn har dessutom inte tid att utfodra renarna p.g.a. att samebyn är för liten.

Partsförhör med P J

P J har redovisat ett bildspel för hur GPS-försedda renar under 2013 - 2014 rörde sig i området för planerad vindkraftspark vid Fängsjön – Storsjöhöjden. Samebyn höll under den tiden bevakning mot järnvägen.

I nästa bildspel har P J redovisat ett bildspel för hur GPS-försedda renar under hösten 2012 rörde sig i anslutning till den befintliga vindkraftsparken Bliekevare. Enligt P J så var det ca 800 renar som stannade väster om vindkraftsparken, d.v.s. renarna gör aktiva val för att undvika vindkraftverk.

Ju tidigare renarna kommer ner till skogslandet desto längre västerut släpps renarna i syfte att spara på betesland.

3.3 Pattons stiftelse genom H P

Sollefteå kommun har nu möjlighet att tänka efter innan den tillåter att ett permanent gapande sår skär igenom det som hela världen betraktar som Sveriges största tillgång – Naturen.

Hon tog chansen genom att samla in pengar för att köpa två Pattonhus för svenska krigsveteraner. Av en händelse hotades tidigare också två andra Pattonhus som de äger i Tyskland och Frankrike av vindkraftparker. De berörda samhällena intog dock en intelligent ståndpunkt och nu störs inte husen som är avsedda för rehabilitering av sårade och traumatiserade veteraner. Stiftelsen är stolt över att ha förhindrat den omstörtande verksamheten och hemlighetsmakeriet bakom de beslut som kan beröva oss våra rättigheter att skydda planeten såvida det inte finns helt ovedersägliga bevis för att detta är till gagn för oss.

De områden som tidigare tillhörde familjen Patton vid namn Banning Pass i Kalifornien betraktas idag som en ödemark där hundratal vindsnurror radar upp sig. En stor motorväg löper längs området och frestelsen att blunda när man kör förbi kan få en att köra av vägen. Detta saknar dock betydelse i jämförelse med den som berättas av C V. Hon följde sitt hjärtas inre röst till detta sameland vid Backsjön och tillsammans med sin sambo H S odlar hon 10 000 tulpaner som vittnar om Sollefteås möjligheter. De drar till sig nästan 5 000 besökare varje sommar som kommer för att förundras över naturens mirakel och C Vs beslut att skapa en fristad för sårade och traumatiserade krigsveteraner.

H P lovar att om denna nya teknik (vindkraft) förhindras att åstadkomma ett permanent sår i den jungfruliga och rena naturen så ska hon hela livet vara en ambassadör för regionen.

3.4 C V och H S

MPD vid Länsstyrelsen Västernorrlands län och Bolaget har inte tagit hänsyn till att vindkraftsparken kommer att byggas i en tyst miljö och har därmed kommit fram till ett felaktigt beslut om tillåten bullernivå. Utformningen av landskapet gör att Backsjön ligger i en "gryta" nedanför Storsjöhöjden och därmed är riskerna väldigt stora att det uppstår inversion (både vindens och temperaturens förändring med höjden ger upphov till att ljudvågorna böjs ned (vintermorgonen) eller upp (sommareftermiddagen). Under ett dygn medför detta att ljudnivån från exempelvis en trafikled kan ändra sig med mer än 20 d(B)A, källa SMHI) under vintertid och därmed kommer boende i och omkring Backsjön att vara utsatta för betydligt högre ljud än vad som är till styrkt i Länsstyrelsens beslut.

Fler och fler bevis för att en påverkan av infraljud/lågfrekvent ljud (0-20 Hz) finns på människor, djur och natur. Slutsatsen i Bolagets miljökonsekvensbeskrivning från den 27 september 2012 är att det inte finns några belägg för att infraljud från vindkraftverk i intervallet 1-20 Hz (dvs. inte hörbart ljud) påverkar människor och infraljud torde därför inte utgöra någon hälsorisk. Torde betyda i dagligt tal "kanske". Det är ett osäkerhetsord, man är med andra ord inte säker på vad följderna är.

Då det i flera länder nu kommer varningar om infraljud anser vi att det måste till ett uppehåll i byggandet av vindkraftsparker där man inte har full kontroll över ljud och infraljud. Efter många klagomål från djurfarmare och boende finns det flertal utredningar och undersökningar från 2012 och fram till idag som visar på ett klart samband mellan stora hälsoeffekter och vindkraftverk, t.ex. är det inte möjligt att endast väga in d(B)A. Det finns fyra olika ljudfält i förhållande till vindkraftverk.

1. Hörbart ljud som uppstår när vingarna passerar tornet.
2. Lågfrekventa ljud under 63 Hz, vilket ger byggnadsvibrationer och surrande ljud.
3. Infraljud, icke-hörbar, mellan 0-20 Hz, påverkar sinnen.
4. Lågfrekventa vibrationer i marken som orsakas av tornets vibrationer, de läggs till andra ljud från vindkraftverket och förstärker detta.

Inversion är inte med taget i beräkningarna från Bolaget när de har utrett ljud frågan i sin miljökonsekvensbeskrivning.

De yrkar att hälsoeffekterna av infraljud på natur och människor ska utredas och granskas innan fler vindkraftverk får tillstånd.

World Council for Nature har skickat ut en varning att inte sätta upp fler megavindkraftverk inom 10 km från boende innan studien av hälsoeffekterna av infraljud är klart, publicerat och analyserat.

De yrkar på att det utreds om vertikala vindkraftverk istället för horisontella, som då är bättre lämpade här i Västernorrland då de vertikala är tystare och mycket mer skonsamma mot miljö och djurliv. Denna form av vindkraftverk är bättre lämpade för vårt landskap och årstidsväxlingar. Det finns flera modeller av vertikala vindkraftverk, men så länge fokus ligger på horisontella vindkraftverk går det trögt med utveckling av den säkrare vertikala formen av vindkraft. De anser att skydd av djur, natur och människor har högre prioritet än starttiden för dessa vindkraftsparker.

De yrkar på att människors och djurs hälsa måste belysas mycket starkare i ett beslut av denna storlek, vilket inte har gjorts på ett tillfredställande sätt. Då en ny medicin släpps på marknaden föregås den av rigorösa tester när det kommer till vindkraftverk är det inga tester och vi får ta biverkningarna och utreda i efterhand. Det finns redan bevis att infraljud från vindkraftverken har effekt på hälsa av djur och människor, men utan rätt mätapparatur och metoder är det inte möjligt att ta fram en ny norm för detta. I Danmark väntar flera kommuner på resultat från en undersökning angående ljud från vindkraftverk som danska regeringen har anmodat.

De yrkar på att det skall göras nya inventeringar av oberoende ornitologer och miljökunniga för att få en aktuell bild av markerna som Bolaget vill ta i anspråk. De som boende i området är häpnad över placeringen av skyddszonerna för fladdermöss. Det har inte tagits någon hänsyn till Storsjön på Storsjöhöjden och i kringliggande

våtmarker som har ett stort bestånd av fladdermöss. Det har heller inte tagits någon hänsyn till varg i detta ärende och övriga rovdjur tycks inte vara viktiga.

De yrkar att beslut om vägtrummor ändras, det har inte har preciserats hur trummor ska vara utformade under eventuella vägar där det skall vara möjligt för fisk att vandra och därmed lämnat detta öppet för Bolaget att göra sina egna tolkningar om vad som är lämpligt, vilket kan få till följd att fiskvandringvägar kan bli avskurna och reproduktionen av dessa arter blir lidande.

De yrkar på att det skall vara ett beslut taget från berörd myndighet på ett större belopp för varje uppfört vindkraftverk, som säkerställer sanering efter nedtagande av dessa, det belopp som nämnts i beslutet är inte tillräckligt för att säkerställa en korrekt återställning.

De yrkar på att det tas större hänsyn till vildmarksturism. Det är fel i beslutet där Bolaget och miljöprövningsdelegationen ser att det finns plats för alla. Våra djur, åsnor och slädhundar är känsligare för ljud och infraljud än vi människor. De kan inte flytta som det vilda djurlivet. Deras vildmarksturistföretag kan inte fortsätta med vindkraftverk på Storsjöhöjden, och för att inte utsätta sina djur för hälsorisker måste de flytta från Backsjön. Backsjön support har byggt upp sin verksamhet sen 2007 i Backsjön och är redan välkänt i Sverige och Holland för vildmarksturism. Under 2014 mottog de ca 3500 turister.

3.5 A B och K E

Arbetet med en ny, heltäckande och långsiktig översiktsplan i Sollefteå kommun har under hösten 2015 äntligen påbörjats. Den gamla och inaktuella översiktsplanen från 1990 har kritiserats och vindplanen från 2008 anses lika undermålig och inaktuell som den gamla översiktsplanen. Den nya översiktsplanen beräknas enligt kommunen vara färdig och tillstyrkt omkring år 2017/2018. I en skrivelse från Länsstyrelsen den 18 juni 2014 ang. den nya översiktsplanen efterlyser Länsstyrelsen nya frågeställningar som inte fanns redovisade i underlaget vid beslut om tillstyrkan av ärendet Fängsjö/Storsjöhöjden. Dessa är:

- Tydliga mål med nya förutsättningar för ex. Riksintressen, klimatanpassnings- och klimatpåverkan.
- Anpassning efter ny lagstiftning och prioriteringar av viktiga frågor.
- Lyfta fram strategiska frågor utifrån dagens möjligheter och behov.
- Utgå från landsbygdens fortsatta utveckling, näringslivets utveckling och nuvarande bebyggelseutveckling och satsningar på vintersport/turism där det finns unika värden i kommunen.
- Regionala och nationella mål och planer mot regionala utvecklingsmål, planer och program för en hållbar utveckling inom kommunen.
- Kommunen ska ta ställning till nya skyddsformer gällande natur och miljö.
- Säkerställa att värden som landskapsbilden skyddas inom kommunen.
- Kommunen ska ta ställning till allmänna intressen.
- Kommunen skall främja en ur social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper.
- Kommunen skall ge sin syn på hur den bebyggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras i en ny översiktsplan.

De anser att dessa kriterier bör uppfyllas i arbetet med den nya översiktsplanen innan den gigantiska vindkraftsindustrin Fängsjö/Storsjöhöjden beslutas och realiserar. I andra kommuner (t.ex. Bräcke och Ragunda kommuner) har alla nya beslut av vindkraftsprojekt stoppats tills den nya översiktsplanen är klar.

Ett beslut om tillstånd för Fängsjö/Storsjöhöjdens vindkraftsanläggning på så lång tid som 35 år kommer att påverka och stoppa all viktig planering i hela vindkraftsområdet och intilliggande närområden i kommunen. Detta gäller såväl den fortsatta fysiska planeringen som behovet av uppdateringar/revideringar av gamla riksintressen.

Hela området Fängsjö/Storsjöhöjden är det största fritidsområdet i Sollefteå kommun. Detta faktum finns inte med i kommunens gamla översiktsplan eller omnämnt i Vindbruksplanen 2008.

När Sollefteå kommun tog beslutet om Fängsjö/Storsjöhöjdens vindkraftsprojekt i maj 2013 inväntades inte yttranden från Samhällsbyggnadsnämnden och Naturvårdsorganisationerna vilket de anser är mycket anmärkningsvärt och inte kommunalt rättsligt. Samhällsbyggnadsnämndens yttrande kom fyra månader efter

KFs beslut av ärendet. Beslut togs därmed helt och hållet på Bolagets underlag i ärendet. I Samhällsbyggnadsnämndens yttrande finns flera uppgifter med fakta om det aktuella området som utelämnats i såväl tekniska utskottet/kommunstyrelsens och därmed också i beslutsunderlaget till kommunfullmäktige. De vidhåller att den allvarliga bristen i beslutsunderlaget uppstått genom att kommunen har försummat sin uppgift och skyldighet enligt PBL att ha en aktuell fysisk planering och en aktuell översiktsplan. Samhällsbyggnadsnämnden har i sitt yttrande påpekat att förutsättningarna för vindkraft har förändrats och kunskapsnivån ökat inom många områden sedan Sollefteå kommuns vindkraftsplan antogs 2008. Kommunen har en skyldighet att ha ett fullvärdigt underlag inför tillståndsbeslut som följer av bl.a. miljöbalkens allmänna hänsynsregler. Denna undermåliga kommunala handläggning av ärendet är ytterligare ett skäl till att mark- och miljödomstolen bör invänta den nya översiktsplanen innan nya beslut tas i detta ärende.

Ett exempel om ny kunskap och erfarenhet är de stora bullerproblem som finns på redan uppsatta vindkraftsparker i närområdet (Stamåsen, Björkhöjden, Ögonfägnaden och Storrotliden i Västerbotten). Detta har aktualiserats allt mer, och vi anser att nya utredningar och inventeringar av detta måste göras innan en så stor och gigantisk vindkraftsindustri som Fängsjö/Storsjöhöjden etableras. Inom 5 km radie från etableringsområdet finns ca 250 fastighetsägare (boende och fritidsboende) Det har visat sig att vindkraftsanläggningar genererar ett mycket störande ljud på stora avstånd, ända upp till 10 km. Från deras by Omsjö kan de vid vissa väderleksförhållanden höra ljud från vindkraftsparken i Solberg med 30 verk, ca 8 mil fågelvägen öster om Omsjö. De anser att sökanden måste presentera en utredning som visar hur man ska eliminera störningar från lågfrekvent buller från vindkraftverken och har i den delen inlämnat en kunskapssammanställning av ÅW.

Vidare hänvisar de till en artikel publicerad i Dala-Demokraten den 4 mars 2016 i vilken fältornitologer inom Svenska Tjäderkommittén framför att vindkraftverken slår hårt mot skogsfåglarna, bl.a. att döda och krossade tjädrar påträffats i anslutning till flera vindkraftsparker i Dalarna.

De anser att det finns ett systemfel och att prövningen av vindkraftsetableringen Fängsjö/Storsjöhöjden i MPD inte är rättssäker på grund av den undermåliga kommunala handläggningen och bristande utredning i ärendet.

3.6 R N

R N känner oro för sitt brunnsvatten som hon får från en kallkälla belägen ovanför Omsjö by. Hon befärar att brunnsvattnet kommer att bli påverkat på något sätt då vägar ska anläggas och då det vid våtmarker och vattendrag kommer att anläggas vägtrummor som därigenom får vattenflöden att rinna fortare med risk för torrläggning.

Under hela sin barndom har hon vistats i Omsjö skogar, därför vet hon att det finns dolda vattenflöden uppe i Kälshöjden. För tre år sedan flyttade hon och hennes man till Omsjö och övertog då hennes barndomshem. Hennes far byggde huset 1939 och då fanns inte kommunalt vatten i byn. Det var att söka en vattenåder och sedan gräva. Brunnen har gett fint, klart källvatten hela tiden och har aldrig sinat hur torrt och varmt den än har varit under årens lopp. Eftersom hon och hennes man, när de flyttade dit, blev tvungen att från brunnen, dra in vatten i huset samt gräva för avlopp med infiltrationsanläggning, blev de tvungna att satsa en större summa pengar på detta projekt.

De har ingen ekonomisk möjlighet att återigen kosta på en vattendragning in till huset, då i form av kommunalt vatten, när både hon och hennes man nu blivit fattigpensionärer. Det är mot ovanstående bakgrund som hon yrkar på att en mer grundlig hydrologisk undersökning görs med inriktning på kallkällorna i området, eller att Bolaget garanterar dem full kostnadstäckning för indragning av kommunalt vatten vid påverkan av deras vattentillgång och kvalitet.

Området uppe på Stormyrberget utgörs av vildmark med mycket gammal skog som aldrig varit avverkad. Dess karga och orörda natur ger en mycket stark känsla av tidlöshet. Det är en utmärkt plats för tjäderspel. Även huggorm finns i området.

3.7 FORSCA AB (Bolaget)

Grund för överklagandet

MPD har i sitt beslut tillämpat hänsynsreglerna på ett sätt som är alltför rigoröst och utöver den etablerade praxis som utvecklats. Detta gäller framför allt begränsningen som följer av att delområdena A-D undantagits på felaktiga grunder.

Vid bestämmandet av igångsättningstiden har MPD inte tagit tillräcklig hänsyn till att projektet är stort och att det tar tid att uppföra så många verk och anläggandet av all erforderlig infrastruktur som behövs för driften. Vidare att det krävs andra beslut som exempelvis en koncession enligt ellagen innan anslutningsnätet ens kan påbörjas. Att fixera giltighetstiden för tillståndet till år 2050 är av samma skäl orimligt begränsande. Villkor 25 riskerar att helt omöjliggöra genomförandet av projektet och är därför orimligt begränsande och i strid med bestämmelsen i 2 kap 7 § miljöbalken.

Utvecklande av Bolagets talan

Delområde A

MPD har förbjudit etablering inom delområde A med hänvisning till att landskapsbilden för framförallt bebyggelse runt Omsjö skulle påverkas i för hög grad. Vidare har åberopats att risken för ljudstörningar för närliggande bostäder minskar genom inskränkningen. Bolaget anser detta synsätt felaktigt och anför följande till stöd för sin uppfattning.

Området är i sin helhet utpekad för vindbruk i översiktsplan som antagits av Sollefteå kommun. Kommunen har därtill tillstyrkt ansökan i enlighet med vad som föreskrivs i 16 kap 4§ miljöbalken. Därutöver ska framhållas att delar av delområde A är utpekad som riksintresse vindbruk. Det är vidare förutsatt av lagstiftaren att översiktsplaner ska ges stor vägledande betydelse för bedömning vid tillståndsprövningar. MPD vidgår också detta förhållande i beslutet. Det är inte helt definierat vad som avses med MPD:s uttryck "*Bebyggelsen runt Omsjö*". Bolaget uppfattar uttrycket som att det avser byn Omsjö och fritidshusområdet Brännan en kilometer nordväst om Omsjö. Båda områdena är i hög grad omgivna av bevuxen

skogsmark vilket kommer att kraftigt reducera vindparkens synlighet. En stor del av bebyggelsen är också orienterad med utblick mot sjön i norr och inte mot vindparken i söder. Avståndet mellan bostadsbebyggelse på de närmast belägna fastigheterna i byn Omsjö och planerade vindkraftverk är mellan 2 - 2,5 km. Bolaget har låtit ta fram en ny siktanalys med högre upplösning än den som redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen. Den nya analysen beaktar även skogens och övriga hinders begränsande inverkan på synligheten, vilket den tidigare siktanalysen inte gjorde. I analysen är skogens och övriga hinders höjder bestämda utifrån Metrias laserdata. I ett högupplöst raster har höjder fastslagits för rutor om 4x4 meter. I verkslayouten för 152 vindkraftverk saknade den allra nordligaste delen verksplaceringar. För att inte få ett missvisande resultat har sju extra verksplaceringar lagts till i detta område.

Den nya siktanalysen visar att vindparken i huvudsak inte kommer vara synlig från bebyggelsen runt Omsjö. I de begränsade områdena från vilka vindkraftverk trots allt syns är det i huvudsak inte fler än 20 verk som är synliga. Endast på ett högst begränsat antal platser kommer enligt analysen fler än 20 verk vara synliga. Det bör noteras att när endast spetsen på en vinge syns så räknas det i analysen som ett synligt verk. Bolaget har också ingett nya fotomontage från tre representativa platser, av vilka det framgår hur vindkraftverken är synliga, eller snarare inte är synliga.

MPD motiverar sitt beslut om förbud att anlägga vindkraftverk inom delområde A också med att risken för att ljudstörningar minskar. Bolaget får markera att det kommer att bygga och designa vindparken på så sätt så att ljudvillkor 7 och 13 uppfylls. I den ingivna miljökonsekvensbeskrivningen har beräkningar presenterats som visar att det är möjligt att uppföra och driva vindkraftverk inom delområde A. I sammanhanget bör också nämnas att den förhärskande vindriktningen är nordvästlig vilket minskar riskerna för störning, presenterade beräkningar baseras på värsta falls scenario med motsatt vindriktning från parken.

Bolaget åberopar till stöd för sitt yrkande också MÖD:s avgörande den 23 oktober 2014 i målet M 4107-14 av vilket framgår att MÖD funnit det ur bullersynpunkt miljömässigt omotiverat att i villkor förskriva ett visst avstånd till bebyggelse och klargjort att det är tillräckligt att låta frågan regleras genom villkor om maximalt tillåtet buller vid bostäder.

Delområde B

MPD har utvidgat det skyddsområde för fiskgjusebo som Bolaget förslog i yttrande den 8 december 2014. Bolaget vidhåller sin bedömning att begränsningen genom det av Bolaget undantagna området bedöms tillräckligt som skydd för fiskgjusen. Det kan i detta sammanhang bekräftas att det i samband med örninventeringar har observerats gjuse i boet, så det råder ingen tvekan om att boplatsen är aktiv.

Delområde C

MPD har föreskrivit en skyddszon (delområde C), för en tjäderspelsplats inom projektområdet. Inom skyddszonen får vare sig vindkraftverk, luftledningarna eller nya vägar anläggas. MPD hänvisar i beslutet till föreslagna buffertzoner i Naturvårdsverkets rapport, *Vindval - nr 6467 från 2011*. Bolaget har vid inventeringar inför upprättandet av miljökonsekvensbeskrivningen påträffat den aktuella spelplatsen inom projektområdet. Tre tuppar och en höna observerades vid inventeringen men utifrån spår i området finns anledning av anta att fler individer deltagit i spelet. Den aktuella spelplatsen är belägen direkt på en vändplan omgiven av 50-årig produktionsskog. För vidare beskrivning av förhållandena och en sammanställning av vetenskapliga bedömningar av vindkraftsanläggningars påverkan på tjäderna har en PM upprättats av MÅ vilken åberopas till stöd för Bolagets uppfattning. Av PM:an framgår att störningar på spelplatser har liten påverkan på tjäderstammarna. Det är andra faktorer som är avgörande, främst rovdjurstrycket som enskilt har störst betydelse. Spelplatser är dynamiska och flyttas av så väl naturliga orsaker som av yttre påverkan. Men tjädernas könsdrift är stark och det finns inget belägg att parning skulle utebli vid störning på spelplatsen. Någon påverkan på tjäderna som art kan därför inte förutses vare sig lokalt, regionalt eller nationellt vid ett bifall till Bolagets yrkande.

För den aktuella vändplanen kommer det uppväxande slyet i kanterna, redan inom ett par år, sannolikt medföra att spelplatsen blir mindre attraktiv. Även kommande gallring i omgivande skog kan komma att påverka spelplatsen. Oavsett vindkrafts-etableringen är det svårt att förutse om spelplatsen kommer att finnas kvar, flytta ett kortare avstånd eller flytta längre bort. Det är inte sannolikt att vindkraft i spelplatsens närhet skulle utgöra någon form av störning. Det är snarare mänskliga aktiviteter i samband med anläggningsarbeten och drift som kan komma att utgöra störningar. Det bör dock noteras att tjäderspel förekommer under våren, nattetid och tidiga morgnar, vilket inte är troliga tidpunkter för mänskliga aktiviteter. För att säkerställa att störning inte kommer att ske åtar sig Bolaget att genom egenkontroll tillse att något arbete inte utförs i spelplatsens närhet under april och maj, mellan kl. 00:00 och 06:00.

Bolaget anser mot bakgrund av ovan att MPD:s uppfattning om en skyddszon för aktuell spelplats inte är förenligt med miljöbalkens krav på god hushållning av marken och det nationella målet om förnyelsebar energi. Tillåtande av vindkraft inom området möjliggör en bättre layoutoptimering och tillvaratagande av tillgänglig vindenergi.

Delområde D

MPD har undantagit delområde D med hänvisning till en allmän och inte styrkt uppgift om förekomsten om en boplatz från företrädare för Ångermanlands ornitologiska förening (ÅOF). Föreningen har endast hänvisat till en spelflyktsinventering under mars 2015. MPD hänvisar till försiktighetsprincipen i 2 kap 3 § miljöbalken och sin uppfattning att det är upp till MPD att redan i sitt tillståndsbeslut undanta ett område där det finns indikationer på förekomsten av en boplatz. MPD har vid sin avgränsning också valt att utgå från ÅOFs uppfattning att en buffertzona bör vara tre km och inte två km vilket Bolaget yrkat.

MPD:s beslut innebär att projektet skulle minskas med 15 vindkraftverk. Bolaget anser att MPD:s begränsning i detta avseende saknar stöd i lag och praxis av följande skäl.

Bolaget har låtit genomföra en kompletterande inventering och som framgår av den skriftliga rapporten finns inte någon boplats i det aktuella området. Kikarspaning har företagits under två dagar. Området har därefter under fem dagar gått över utan att man kunnat finna någon boplats eller indikationer på en sådan. Enda rovfågelboplatsen som observerades var ett duvhöksbo. Detta kunde fastställas utifrån återfunna fjädrar. Den noggranna inventeringen visar att det saknas fog för uppfattningen som företrädare för ÅOF redovisat. Mot bakgrund av det som framkommit är därför MPD:s begränsning miljömässigt omotiverad och ska utgå. Ett villkor om en buffertzona om två kilometer till konstaterade boplatser anser Bolaget däremot godtagbart. I detta sammanhang vill Bolaget också peka att det ur miljösynpunkt måste vara mer ändamålsenligt att utgå från ett objekt som konstateras förekomma och ange en buffertzona mätt från detta. MPD:s begränsning saknar betydelse för kungsörnspopulationen samtidigt som den reducerar produktionen av förnyelsebar energi från vindkraftparken med drygt 10 procent. Bolaget vill vidare påpeka att delområde D dessutom är nästan i sin helhet utpekad riksintresse vindbruk.

Begränsning av verk i Fängsjöns västra projektområde

MPD har lyft fram att begränsning av antalet verk i den västra delen av projektområdet Fängsjön ökar avståndet till befintlig flyttled och således minskar riskerna för störning på rennäringen. Bolaget menar dock att avståndet om 1-2 km mellan projektområdesgräns och flyttled, samt att avstånd i stor utsträckning utgörs av en kraftig brant (Nävernäsan) innebär att risken för störning måste betraktas som ringa.

Igångsättningstiden

MPD har bestämt igångsättningstiden till sju år från laga kraft med hänvisning till dels "erfarenhet från tidigare ärenden", dels Bolagets uppgift om bedömd tid för anläggandet, samt dels att antalet verk reducerats (med drygt en tredjedel) genom tillståndsbeslutet. Bolaget anser detta vara realistiskt sett till omständigheterna.

Bolaget anser att igångsättningstiden måste bestämmas till 10 år från laga kraftvunnet tillstånd med hänvisning till främst projektets omfattning och storlek. Det

bör framstå som uppenbart att det kan föreligga problem med att även få andra tillstånd, t.ex. koncession för elnätet inom erforderlig tid om koncessionsbeslutet överklagas. Leveranser av massor för vägar och grundläggning av verk kan också påverkas av utdragna handläggningstider för eventuella täktillstånd som kan krävas.

Bolaget har i ansökan angivit att anläggandet av vindkraftparken bedömts ta fem år i anspråk. Vid denna bedömning har Bolaget utgått från att arbetena ska kunna utföras utan större störningar. Bolaget insåg samtidigt att det krävs en säker marginal sett till omvärldsförhållanden som Bolaget inte styr över varför en igångsättningstid om 10 år yrkades. Bolaget kvarstår i sin uppfattning. Bolaget utgår från att begränsningarna av antalet verk som följer av MPD:s beslut helt eller i stor omfattning undanröjs, vilket i sig talar för ett bifall till Bolagets yrkande i detta hänseende.

Bolaget hänvisar vidare till att regeringen vid sin tillåtlighetsprövning av det s.k., Markbygdenprojektet i Piteå kommun föreskrev en igångsättningstid om 11 år.

Tillståndet giltighetstid

MPD har beslutat att tillståndet ska gälla till den 31 december 2050. Bolaget yrkar att tillståndets giltighetstid ska bestämmas till 35 år från laga kraftvunnet avgörandet i enlighet med den praxis som kommit att etableras. Bolagets grund för detta är i allt väsentligt desamma som åberopats till stöd för yrkandet om igångsättningstid. Avgörandet i MÖD den 27 augusti 2014 i mål M 9473-13 åberopas vidare till stöd för Bolagets uppfattning att giltighetstiden ska bestämmas utifrån tidpunkten då laga kraftvunnet tillstånd föreligger.

Villkor 25

Kravet om samtycke från samebyarna i villkor 25 innebär med stor sannolikhet att projektet i dess helhet omöjliggörs. Det strider därför mot skälighetsregeln i 2 kap 7 § miljöbalken. Bolaget har på sid 73 i miljökonsekvensbeskrivningen redovisat hur arbeten kan komma att ske under anläggningsfasen, bl.a. har följande angivits.

"...anläggandet av vindkraftparken kommer att vara begränsad eller inte ske alls under månaderna december till mars. " MPD har helt förbisett ordet *" eller"* och dragit fel slutsats av Bolagets redovisning genom att inte sätta in detta i sin kontext. Detta misstag framgår av motiven till villkoret på sidan 39 i beslutet där det anges att några aktiviteter överhuvudtaget inte ska förekomma under perioden december till mars.

MPD har vidare genom villkoret ansett att kravet på samtycke inte bara ska gälla för egentliga vintermånaderna utan för hela vinterbetesperioden mellan den 1 oktober till och med den 30 april - en begränsning som täcker ytterligare tre månader om året och som därmed gör villkoret än mer oskäligt. I detta sammanhang ska också framhållas att samebyarna generellt inte använder markerna i området för renskötsel under de inledande månaderna eller de sista veckorna av vinterbetesperioden. De vill stanna till fjälls så länge väder medger och lämnar området med start i mars och fram till mitten av april, se miljökonsekvensbeskrivningen sid 65.

Kravet på samtycke innebär i praktiken att respektive sameby, var för sig, ges vetorätt till hela vindkraftsetableringen, då det inte är möjligt att komprimera arbetena till den korta period då dessa kan utföras utan samebyarnas samtycke. Bolaget ges nämligen endast fem månader per år, då Bolaget med säkerhet har tillgänglighet till projektområdet för anläggnings- och montagearbeten. Den första månaden är maj, då det på grund av tjällossning vanligtvis inte är möjligt att utföra de mycket tunga transporter som krävs i projektet. Dessa transporter avser bl.a. de kranar som behövs för montage av vindkraftverken, vilket innebär att etablering inte kan göras förrän i juni.

Etablering och avetablering, d.v.s. att bygga upp och riva ner nödvändig infrastruktur för själva anläggningsarbetena, såsom byggbaracker, förråd, betongstationer är en tidskrävande och kostsam process och inkräktar dessutom på den tid då Bolaget kan utföra egentliga arbeten utan samebyarnas samtycke. Det går inte att i projektet motivera dessa merkostnader. Bolagets uppfattning är således att projektets genomförande, i dess helhet, blir beroende av samebyarnas samtycke.

Även om Bolagets bedömning är att villkor 25 av ekonomiska och planeringsmässiga skäl omöjliggör projektet, om inte samebyarna lämnar ett generellt samtycke för hela projektiden, vill Bolaget ändå peka på de andra negativa konsekvenser som en så komprimerad byggtid skulle innebära. Trafiken och byggaktiviteterna skulle bli mycket intensivare än om de tillåts ske under årets alla månader. Störningarna för andra berörda, t ex närboende skulle därför bli mer omfattande och sammanfaller dessutom med den period när fritidshusägare i regionen främst kan antas använda sina fastigheter. Byggnationen kommer också att ta längre tid, vilket medför störningar under fler sommarmånader för övriga berörda.

Den korta tid då arbeten kan äga rum varje år medför också att tidplanen inte blir lika flexibel, vilket innebär risk för störningar och större osäkerhet om när vindkraftverken kan tas i drift och anslutas till elnätet.

Sammantaget är det Bolagets uppfattning att villkor 25, om samebyarna inte ger samtycke, innebär att projektet inte kan förverkligas. Detta innebär i sin tur att samebyarna, som tidigare nämnts, fått en vetorätt, som knappast kan ha varit avsedd.

Vad avser konsekvenserna för renskötseln vill Bolaget påpeka att Bolaget åtagit sig att ta stor hänsyn till rennäringen under den tid renar befinner sig i området. Bolaget har åtagit sig att bjuda in till flera samråd med samebyarna (villkor 20-22) under tiden byggnation pågår. Baserat på vad som framkommer i dessa samråd ser Bolaget möjligheter till att planera och anpassa anläggningsarbeten under den tiden renar befinner sig i området för att minska påverkan för renskötseln. Alla de ansökta verken kommer inte att anläggas samtidigt, utan det kommer att ske etappvis med en geografisk koncentration.

I enlighet med villkor 23 och 24 har Bolaget vidare åtagit sig ett flertal åtgärder för att stödja samebyarna. I de förhandlingar om kompensationsåtgärder, som ägt rum, har såväl samebyarna som Bolaget utgått från att arbeten pågår hela året.

Varken samebyarnas företrädare eller någon annan part har framställt yrkande som motiverar villkor 25. Om det varit ett problem för rennäringen hade rimligtvis ett sådant yrkande framställts eller i vart fall antytts i skriftväxlingen.

Bolaget vill i fråga om villkor 25 avslutningsvis hänvisa till avgörandet MÖD 825-11 (Ögonfågeln) där den i det målet aktuella samebyn framställde ett yrkande med liknande lydelse och innebörd utan framgång. Yrkandet ogillades av mark- och miljödomstolen och MÖD gjorde ingen ändring.

3.8 Länsstyrelsen i Västernorrlands län

Översiktsplan

Länsstyrelsen delar MPD:s bedömning, utifrån då tillgängligt underlag, att Bolagets tillståndsansökan i huvudsak är förenlig med Sollefteå och Örnsköldsvik kommuners bedömning om lämplig markanvändning i kommunernas översiktsplan. Därutöver har kommunerna även tillstyrkt etableringen. Det förelåg således inte något hinder för att besluta om tillstånd för verksamheten.

Rennäring

Det aktuella området är i sin helhet utpekad som riksintresse för rennäring och delvis som riksintresse för vindbruk. Området utgörs av vinterbetesland och omges av flyttleder. Områden av riksintressen för rennäringen ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra rennäringens bedrivande. Länsstyrelsen anser att området är lämpligt för vindkraft under förutsättning att rennäring och vindbruk bedöms vara förenliga näringar samt att verksamheten inte innebär att rennäringens bedrivande påtagligt försvåras. För att verksamheten ska kunna anses tillåtlig är det av särskilt vikt att villkor föreskrivs som möjliggör detta. Länsstyrelsen anser att de villkor som föreskrivits är tillräckliga för att rennäringens bedrivande inte påtagligt ska försvåras. Vidare anser länsstyrelsen att det underlag som MPD haft har varit tillräckligt för att kunna ligga till grund för beslutet.

Länsstyrelsen delar samebyarnas synpunkter om att de villkor som föreskrivs måste vara tydliga och ändamålsenliga för att kunna fylla sitt syfte, men menar att de

villkor som föreskrivits till skydd för rennäringen i stor utsträckning är tydliga. Av villkoren framgår i vilken omfattning Bolaget ska bidra med stöd av olika slag.

Bolaget ska enligt villkor 23 både uppföra och bekosta ett antal åtgärder. Huruvida Bolaget själva utför åtgärden eller anlitar annan att utföra dessa står Bolaget fritt att välja. I villkor 23 har emellertid inte föreskrivits hur åtgärderna ska fördelas mellan samebyarna, detta har endast föreskrivits i villkor 24. Den åtgärd som rimligen måste fördelas mellan samebyarna är GPS-märkningen. Länsstyrelsen motsätter sig inte att villkoret kompletteras med en del om fördelningen mellan samebyarna. Då förutsättningarna är sådana att samebyarnas nyttjande av området varierar över tid menar länsstyrelsen att det är mest ändamålsenligt att överlåta detta åt samebyarna utifrån de faktiska förhållanden som råder för aktuell period och åtgärd. Villkoret bör därför, enligt länsstyrelsens mening, utformas på samma sätt som strecksats 2 i villkor 24.

Bolaget anger i sitt överklagande att villkor 25 med stor sannolikhet kommer att omöjliggöra projektet i dess helhet eftersom det inte är möjligt att komprimera arbetena till den tid som föreskrivits och rätten att besluta om ytterligare tid lämnats till samebyarna.

När det gäller frågan huruvida anläggningsarbeten ska få bedrivas under vinterbetsperioden menar länsstyrelsen att det är en viktig fråga för att minska påverkan på rennäringen. Länsstyrelsens erfarenhet från tillsyn av andra parker är att samebyarna har upplevt att renarna störs från vindkraftparker under anläggningsfasen och att de därför aktivt valt att undvika området under denna tid. För att möjliggöra rennäring i området behövs därför en tydlighet i frågan om anläggningsarbeten får bedrivas under den tid rennäring bedrivs i och i anslutning till verksamhetsområdet. Utan att ett tydligt villkor föreskrivs kommer det enligt länsstyrelsens uppfattning vara mycket svårt för rennäringen att få till stånd nödvändiga begränsningar. Att föreskriva om en samförståndslösning ger inte den tydlighet som här krävs. Länsstyrelsen uppmuntrar emellertid samråd mellan Bolaget och samebyarna i denna fråga men anser inte, av ovan angivna skäl, att det är ändamålsenligt att

föreskriva som villkor. Det aktuella villkoret har också formuleras på så sätt att det inte råder något tvivel om vilken tid på året det gäller. Länsstyrelsen delar MPD:s bedömning att villkoret ska omfatta hela vinterbetesperioden.

Naturvärden och djur- och fågelliv

Länsstyrelsen menar att de utredningar som genomförts vad avser förekommande naturvärden, djur- och fågelliv är tillräckliga. Utifrån dessa utredningar har begränsningar i parkens utformning och andra skyddsåtgärder föreskrivits.

Delområde A

Den tillståndsgivna parken kommer i stor utsträckning att påverka landskapsbilden i omgivningen. Frågan om påverkan på landskapsbilden är komplicerad och innefattar ett stort mått av subjektiva åsikter. Utifrån det underlag som förelåg vid MPD:s prövning har undantagits verken inom delområde A för att begränsa påverkan för de närboende.

Bolaget har nu lämnat in en ny siktanalys för att tydliggöra antalet synliga verk från olika platser. Enligt denna är inga verk synliga från bebyggelsen i Brännan och synligheten är begränsad från Omsjö då de skymms av skog. I det fotomontage från Omsjö som redovisades i miljökonsekvensbeskrivningen (fotopunkt 1) och som låg till grund för MPD:s bedömning är dock ett stort antal verk synliga.

Länsstyrelsen anser inte att det är tydligt var de olika siktanalyserna utgår ifrån (dvs. varifrån bilden ska anses vara tagen). Det framgår således inte heller tydligt var den aktuella bebyggelsen är belägen i förhållande till fotomontaget. Det är även fråga om vilken vikt som ska läggas vid att det är skog som skymmer sikten då detta kraftigt kan ändras över tid. Mot bakgrund härav anser länsstyrelsen att det inte är möjligt att lägga den nya siktanalysen till grund för en annan bedömning än den MPD gjort.

Delområde B - Fiskgjuse

Länsstyrelsen delar MPD:s och Ångermanlands Ornitologiska Förenings uppfattning när det gäller begränsningen av antalet verk för att öka flygzonen mellan boplatser och födosöksområde till skydd för fiskgjuse.

Delområde C- Tjäder

När det gäller hönsfågel är länsstyrelsens uppfattning är att skyddsavstånd ska hållas till större spelplatser enligt Naturvårdsverkets rapport 6467. För orre och tjäder innebär detta ett avstånd på 1 kilometer på spelplatser med fler än 10 orrtuppar eller fler än 5 tjädertuppar. Detta gäller oavsett vilka andra faktorer som har inverkan på tjäderstammarna. Vidare är det inte relevant att spekulera i hur attraktiv spelplatsen kan komma att vara framöver. Det är de nu gällande förutsättningarna som ska ligga till grund för prövningen.

Delområde D - Örn

Bolaget har låtit genomföra ytterligare inventering av kungsörn genom kikarspaning och vandring i området i juni 2015 varvid inga örnar noterades. Länsstyrelsen menar dock, trots att inga bon påträffats under inventeringen i juni 2015, att det inte är uteslutet att ett bo finns i området. De nya uppgifterna ändrar således inte länsstyrelsens inställning. Att hitta boplatser för örn är väldigt svårt och ett revir kan ha flera bon. Tidigare inventeringar pekar på att området är ett intressant boområde, även om sannolikheten är liten för att det var en lyckad häckning 2015. Med hänsyn härtill anser länsstyrelsen att den begränsning som skett i tillståndet i delområde D är rimlig och motiverad.

Friluftsliv och turism

Flera av de som överklagat har anfört att vindkraftparken kommer att påverka möjligheterna att bedriva friluftsliv och turistverksamhet i området negativt. Länsstyrelsen delar MPD:s bedömning att intresset av vindbruk i området väger tyngre än det allmänna friluftshintresset. Det kan konstateras att vindkraftsparken kommer att innebära viss påverkan på friluftslivet, framför allt under byggskedet. Därefter kommer möjligheten att bedriva friluftsliv att finnas fortsättningsvis, även

om upplevelsen av området kommer att vara något förändrad. Kommunerna har emellertid inte utpekat området som särskilt viktigt för friluftslivet. Däremot har området till viss del utpekats som riksintresse för vindbruk och har i de kommunala översiktsplanerna ansetts som lämpade för vindbruk.

Buller

Det har även framförs att området kommer att påverkas negativt då det i dag är ett tyst område. Visserligen kan området idag upplevas som ett tyst område men det har inte i kommunernas översiktsplaner utpekats som ett särskilt tyst område. Av den anledningen har MPD inte funnit skäl att föreskriva villkor om 35 dBA. I tillståndet har istället villkor föreskrivits om 40 dBA i enlighet med gällande praxis, Naturvårdsverkets riktlinjer samt villkor om lågfrekvent ljud inomhus motsvarande Folkhälsomyndighetens allmänna råd.

Synpunkterna som framkommit angående de beräkningsmodeller som använts har bland annat gällt att dessa inte korrekt återger vad som händer i verkligheten eftersom modellerna inte tar hänsyn till att ljudet är amplitudmodulerat. Länsstyrelsen är medveten om att människor vid vissa parker kan uppleva störningar av ljud även om föreskrivna villkor för ljud innehålls. Emellertid saknas i dagsläget praxis och riktlinjer från vägledande myndigheter när det gäller amplitudmodulerat ljud. Det pågår forskning om ljud från vindkraft men detta har ännu inte föranlett någon ändring i Naturvårdsverkets vägledning för buller från vindkraft eller utmynnat i andra vägledande råd eller liknande från annan myndighet. Det har därför inte förelegat skäl att föreskriva om villkor med hänsyn till förekomst av amplitudmodulerat ljud (se även avgörande från MÖD den 2 mars 2016 i mål M 1064-15). Det kan dock noteras att utöver det som regleras via tillstånd och villkor har verksamhetsutövaren även en skyldighet enligt 26 kap. 19 § miljöbalken att ha fortlöpande planering och kontroll för att motverka och förebygga störningar för människors hälsa och miljön.

4 VITTNESFÖRHÖR

På begäran av Voernese sameby har vittnesförhör ägt rum med T L, ordförande och renskötare i Byrkije reibeitesdistrikt och P S, Institutionen för skoglig resurshushållning, SLU.

4.1 T L är en av de samer som bedriver rennäring inom vinterbetes-området i Lögdeå, där 40 vindkraftverk uppförts på Gabrielsberget som ligger centralt i vinterbetesområdet. Driften av de första vindkraftverken på Gabrielsberget startade för ca fem år sedan. Han anade innan att problem med rennäringen skulle uppstå, men trodde aldrig att det skulle bli sådana problem som det blev. Skillnaden är lika stor som mellan dag och natt.

Avtalet med Bolaget om skadeförebyggande åtgärder under anläggningstiden fungerade inte. Skadeförebyggande åtgärder under drifttiden utgörs bl.a. av utfodring i syfte att förhindra att renarna sprids. De har verkligen försökt få renarna att stanna i området genom att utfodra med pellets så att de ska börja beta inne i parken och använda marken som förut, men renarna vänjer sig inte, de har ingen naturlig betesro. De utnyttjar inte marken utan strövar bara förbi där. Renarna tar inte längre en naturlig väg, utan splittras i vindkraftsparken. De hinner inte längre stoppa renarna vid den traditionella uppsamlingshagen. Arbetsinsatserna har minst fördubblats. Dessutom har det blivit en markant ökning av kvarblivna renar i området. Det framkommer successivt nya konsekvenser, bl.a. att renarna inte längre skyr människorna.

Avisningen av vindkraftverken genom tillförsel av varmluft fungerar inte. Tor Enok har funnit många nedfallna isstycken i anslutning till verken, han skickar inte in sina barn i dessa områden p.g.a. risken för nedfallande is.

Plogade vägar stör rennäringen genom att renarna följer vägarna och splittras och människor rastar sina hundar längs vägarna vilket även det stör renarna.

Skador har uppstått för rennäringen. Den renskötsel som nu bedrivs på Gabrielsberget, med bl.a. utfodring, är inte den renskötsel som Tor Enok har fått lärt sig.

Uppgifterna om antal renar under 1985 -2006 i rapporten om Gabrielsberget stämmer, d.v.s. att det då fanns mellan 400 – 1000 renar per år i det området. Även uppgifterna i rapporten om antalet renar under byggtiden (2009 – 2012) stämmer, ca 1000 – 1500 renar i området per år, likaså att det under drifttiden var 1470 – 1500 renar per år i området. De uppgifter han har lämnat i miljökonsekvensbeskrivningen för Gabrielsberget, att området inte förmår föder mer än ca 900 renar, stämmer inte.

4.2 P S

Vi vet idag mycket mer om hur renarna rör sig tack vare GPS-halsband på renarna. 20 -30 GPS-försedda renar ger en otroligt bra bild över hur renarna rör sig. P S förstår inte hur vindkraftsanläggningar inte skulle påverka renarna, särskilt inte i aktuellt område med trånga lägen. Påverkan sker upp till 3-5 km från ett vindkraftverk.

I det arbete som P A medverkat i vid Gabrielsbergets vindkraftsanläggning har de gjort en topografianalys som visar att renarna hellre vistas 1 km från vindkraftverket men utom synhåll än 3 km från vindkraftverket men inom synhåll. A Cs studier är gjorda på en halvö där renarna inte kan gå någon annanstans.

5 BOLAGETS BEMÖTANDE

Buller

Bolagets företrädare är fullt införstådda med att de aktuella områdena som berörs av utbyggnaden idag är präglade av få störningar och att miljön är mycket tyst. Områdena är i berörda kommuners översiktsplaner dock inte utpekade som särskilt skyddsvärda ur dessa aspekter. Tvärtom är de i viss mån utpekade som riksintresse för vindkraft.

Anläggandet och driften av vindkraftparken kommer att medföra ljudmässiga förändringar som kommer att märkas av dem som vistas i områdena. Bolaget har i den ingivna miljökonsekvensbeskrivningen (sid 77 ff.) redovisat såväl uppkommande buller som de bedömda konsekvenserna som följer av detta. De förväntade bullerförhållandena är inte i strid med Naturvårdsverkets riktvärden och riktlinjer eller med den fasta praxis som råder och också kommit till uttryck i det överklagade beslutet.

Anläggningsfasen

Av redovisningen i miljökonsekvensbeskrivningen framgår att denna fas jämfört med driftfasen kan medföra större men tillfälliga konsekvenser ur bullerhänseende. Ljud från anläggningsarbetena kommer att variera beroende på var inom de två områdena som arbete pågår. Övergripande gäller att den upplevda störningen från anläggningsarbetena är kortvariga och övergående.

Täkt- och krossverksamheten som hänför sig till anläggandet ska närmast betraktas som en följdverksamhet. Bullret från denna verksamhet kan begränsas genom åtgärder. Bolaget har i ansökan påtagit sig att följa de riktvärden som anges i villkor 7.

Buller från anläggningsarbetena utgör mot denna bakgrund inget skäl för att ändra miljöprövningsdelegationens tillståndsbeslut.

Driftfasen

Bolaget har vid utformningen av vindkraftparken inte bara utgått från var de gynnsamma vindförhållandena råder. Hänsyn har också tagits till bl.a. ljudförhållandena som kommer att råda när anläggningen är i drift.

Naturvårdsverket har i publicerade riktlinjer för buller från vindkraftverk angivit att bullret inte får överstiga 40 dBA vid bostäder eller 35 dBA i områden vars ljudmiljö tillskrivits särskilda kvalitéer. En entydig praxis har anslutit sig till dessa riktlinjer och Bolaget har beaktat detta i sin planering Av fig. 13 i miljökonsekvens-

beskrivningen på sid 77 framgår att några bostadshus inte förekommer inom bullerkurvan för 40 dBA. Som framhålls i miljökonsekvensbeskrivningen ska också beaktas att bullerkurvorna i fig. 13 utgår från att det blåser från parken åt alla håll samtidigt. En sådan situation kan inte uppstå och den konservativa redovisningen i miljökonsekvensbeskrivningen täcker därför med marginal in utbredningen av ljudet från vindkraftverken. Huvudsakligen är vindriktningen i området nordvästlig eller i mindre omfattning sydlig. Detta medför att ljudnivåerna för flertalet bostäder vanligtvis blir lägre än de som angivits i fig. 13. Det gäller bl. a bostäderna i Backsjön, Hultet, Brännan och Omsjö som på goda grunder kan antas beröras av lågt buller i begränsad omfattning.

MPD har i villkor 13 enlighet med Naturvårdsverkets riktlinjer och fast praxis föreskrivit att den ekvivalenta ljudnivån inte får överstiga 40 dBA vid bostäder och fritidshus. Vidare har föreskrivits villkor i fråga om lågfrekvent buller inomhus samt hur kontrollen av villkorets efterlevande ska utföras. Bolaget har godtagit villkoren.

Påverkan på naturvärden

Bolaget har i ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen med bilagor ingående redovisat den påverkan som vindkraftanläggningen oundvikligen medför på naturvärden i området. Inventeringar avseende olika fågelarter, fladdermöss och våtmarker har utförts. Vidare har en naturvärdesbedömning av skogliga värden utförts. Allt har redovisats i miljökonsekvensutredningen och delutredningar till denna.

Verksamhetens förenlighet med bestämmelserna i artskyddsförordningen har likaså bedömts och redovisats.

Som framgår av miljökonsekvensbeskrivningen (sid 84) har Bolaget redovisat flera olika anpassningsåtgärder som Bolaget är förbundet att respektera genom det allmänna villkoret i tillståndsbeslutet. Parkutformningen ska enligt villkor 5 ske

med beaktande av bl.a. naturvärden och enligt villkor 3 ska tillsynsmyndigheten godkänna utformningen innan anläggningsarbetena påbörjas.

MPD har ansett underlaget tillräckligt och genom villkor föreskrivit begränsningar av olika slag. Som framgår av Bolagets överklagande är några av de av delegationen meddelade villkor tom alltför begränsande och saknar stöd i lag och praxis.

Sammantaget anser Bolaget att underlaget är tillfyllest och att tillräckligt skydd för naturvärdena i området kommer att föreligga genom villkoren i tillståndsbeslutet. Nya omständigheter har inte framförts genom överklagandena och någon grund för ändring av tillståndsbeslutet föreligger inte såvitt avser verksamhetens påverkan på naturvärden.

Påverkan på kulturvärden

Kulturmiljön har ingående utretts och redovisats i miljökonsekvensbeskrivningen (sid 56-59). Där har också redovisats planerade anpassningsåtgärder och bedömd påverkan. Vidare har i villkor 5 anbefallts försiktighet för att begränsa påverkan på bl.a. kulturvärden och av villkor 3 följer att tillsynsmyndigheten ska godkänna parkens utformning inbegripet lokaliseringar innan anläggningsarbeten får påbörjas. Beaktansvärda kulturvärden kommer således att åtnjuta erforderligt skydd under den fortsatta utbyggnadsprocessen.

Av redovisningen framgår att det i område finns ett antal potentiella kultur- lämningar och fornlämningar men att det inte förekommer utpekade riksintressen för kulturminnesvården. Bolaget har som också framgår av miljökonsekvens- utredningen (sid 84) åtagit sig hänsyns- och anpassningsåtgärder för kulturminnen eller fornlämningar. Dessa åtaganden som korresponderar mot bestämmelser i kulturminneslagen ska iakttas genom det allmänna villkoret.

Flera klagande har anfört att tillståndsbeslutet ska upphävas med hänvisning till de inventeringar som utförts och redogörelser som lämnats rörande samiska lämningar.

Dessa inventeringar har utförts på uppdrag av Voernese sameby. Resultatet av inventeringarna och redogörelserna innebär inget hinder mot den tillståndsgivna verksamheten men torde i den mån de kompletterar bilden givetvis beaktas och bedömas när parken får sin utformning vid samrådet med länsstyrelsen.

Någon grund för ändring av tillståndsbeslutet föreligger inte såvitt avser verksamhetens påverkan på kulturvärden.

Renskötseln - allmänt

Bolaget vill inledningsvis uttrycka sin förvåning över de upprepade påståendena att det inte föreligger ett avtal mellan samebyarna och Bolaget. Ett avtal undertecknades av företrädare för Vilhelmina södra sameby (T N) och Voernese sameby (T K) den 22 mars 2013 respektive den 27 mars 2013 samt därefter av Bolagets företrädare den 9 april 2013. Bolaget vill i detta sammanhang också framhålla att Sollefteå kommun krävt att ett avtal skulle ingås för att den skulle tillstyrka projektet på det sätt som krävs enligt 16 kap 4 § miljöbalken. Detta visar också att ett avtal träffats. Genom avtalet har Bolaget påtagit sig att genomföra ytterligare åtgärder och erlagga ytterligare ersättningar utöver de som föreskrivits i tillståndsbeslutet.

Som framgår av tillståndsbeslutet på sid 20 har Voernese sameby genom sina företrädare också redovisat att ett avtal föreligger. Samebyn biträdades för övrigt vid avtalsförhandlingarna av sitt ombud i målet.

Rennäringen och vindkraftanläggningens konsekvenser för denna har ingående redovisats i miljökonsekvensbeskrivningen, sid. 65-76. På sidorna 84- 85 redovisas vidare de åtgärder som Bolaget kommer att vidta för att skadelindra och kompensera rennäringen. Bolaget har vidare i yttranden kompletterat och förtydligat sin beskrivning. Det som redovisas och föreslås har grundats på de synpunkter och önskemål som framförts av samebyarnas företrädare. Bolagets uppfattning, vilken har godtagits av MPD, är att båda näringarna ska kunna samexistera genom de åtgärder som föreslagits.

Bolaget vill framhålla att den av Voernese sameby åberopade artikeln av A S och B Å inte utmynnar i slutsatsen att en störningszon om 3,5 km gäller utan att ytterligare studier krävs. Den aktuella artikeln grundar sig på litteraturstudier av delvis icke vetenskaplig art och tillför ingen ny vederhäftig kunskap. Överhuvudtaget kan anföras att någon ny relevant vetenskaplig kunskap av betydelse rörande vindkraftens påverkan på rennäringen inte framkommit efter miljökonsekvensbeskrivningen färdigställande. Slutsatserna i miljökonsekvensbeskrivningen är därför alltså aktuella och vidhålls av Bolaget. I sammanhanget ska också framhållas att bedömningar som redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen tar höjd för och kan sägas visa på en större påverkan än vad nuvarande forskning faktiskt ger stöd för.

Vare sig samebyarna eller Sametinget motsatte sig vid prövningen i första instans att tillstånd meddelades. Däremot framfördes uppfattningen att underlaget i vissa avseenden behövde kompletteras och att påverkan befarades bli stor och svårbedömd (tillståndet sid. 20). Att samebyarna inte yrkade på ett avslag kan förmodas vara logiskt sett till det ingångna avtalet.

Vid sin prövning har MPD funnit att de villkor som Bolaget föreslagit samt de ytterligare skyddsåtgärderna m.m. kan anses i allt väsentligt "rimliga och ändamålsenliga." Delegationen fann endast skäl att tillföra ett villkor rörande samtycke till anläggningsarbeten under vinterbetesperioden, villkor 25.

Delegationen har således vid sin bedömning inte vägt in att Bolaget träffat ett avtal med samebyarna genom vilket rennäringen tillförsäkras ytterligare kompensation utan bedömt de i prövningen redovisade anpassningsåtgärderna m.m. vara tillräckliga.

Bolaget har överklagat villkor 25 rörande anläggningsarbeten under vinterbetesperioden bl.a. av det skälet att påverkan under sådan tid reglerats i avtalet med samebyarna.

Riksintresse rennäring

Som framgår av miljökonsekvensbeskrivningen (sid 26) är delar av Fängsjöområdet utpekade som riksintresse vindbruk. Vidare att så gott som all mark för samebyarnas vinterbete är utpekade som riksintresse rennäring. Vid avvägningen mellan de båda riksintressena har MPD funnit att rennäringen inte påtagligt försvåras sett till de åtgärder och försiktighetsmått m.m. som Bolaget påtagit sig och som uttryckts i tillståndsbeslutet.

Vilhelmina Södra sameby, aktbil 29.

Vilhelmina södra sameby har utan att precisera sig yrkat att ytterligare villkor ska meddelas för att tydliggöra ansvaret för de åtgärder som Bolaget är ålagt att vidta samt delegerar till tillsynsmyndigheten att vid behov föreskriva ytterligare villkor till skydd för rennäringen. Samebyn har till stöd för sina yrkanden åberopat bestämmelser som rör renskötselrätten och de konventioner som gäller till skydd för urfolk. Samebyn har därtill framfört att villkor som ska gälla för tillståndet är oklart i olika avseenden främst vad avser kostnader för underhåll. Bolaget anser de meddelade villkoren tillfyllest och i tillräcklig omfattning svarar mot rennäringens behov.

Voernese sameby, aktbil 26.

Samebyn har genom sitt ombud framställt ett yrkande om att tillstånd inte ska medges. Till grund för sin inställning åberopas att en arkeologisk utredning först behöver bli klar samt att "samtliga utredningar och förutsättningar måste klargöras innan en bedömning kan ske". Samebyns företrädare anser i kompletteringen till överklagandet att miljökonsekvensbeskrivningen är bristfällig främst vad avser redovisningen av kulturmiljölandskapet och samiska fornlämningar. Samebyn har också givit in en kostnadssammanställning för att visa att villkor 24 inte ger full täckning för den påverkan som uppkommer. I överklagandet framförs kritik i flera olika avseenden som överhuvudtaget inte framfördes under den långa tid som prövningen pågick hos MPD.

Mot bakgrund av den kritik och de omständigheter som tas upp i överklagandet får Bolaget framhålla att redovisningen i miljökonsekvensbeskrivningen grundar sig på en mycket gedigen utredning som skett i nära samarbete med samebyns företrädare. Resultatet av utredningen har presenterats i dels miljökonsekvensutredningen (sid 65-76), dels den till ansökan bilagda delutredning 17.

Den av samebyn ingivna kostnadssammanställningen uppgående till över 2 Mkr kan inte tillmätas någon relevans. De angivna posterna inkluderar kostnader som uppkommer helt oberoende av vindkraften. Vidare innehåller den i stor omfattning investeringskostnader som inte kan tas med i en sammanställning över årliga kostnader. Bolaget anser att villkor 24 tillsammans med övriga åtaganden med marginal kompenserar samebyn för den påverkan som uppkommer.

I avsnitt 14 i miljökonsekvensbeskrivningen har Bolaget redovisat en sammanställning av anpassningsåtgärder som ska vidtas till skydd för bl. a rennärningen och eventuella kulturminnen till vilka samiska fornlämningar får räknas.

Bolaget har åtagit sig att samråda med länsstyrelsen om en eventuell utredning enligt kulturminneslagen samt att grävningsarbeten och andra arbeten omedelbart ska avbrytas om en fornlämning påträffas. Villkor 3 som Bolaget godtagit innebär detaljprojektering ska ske i samråd med samebyarna och därefter redovisas till länsstyrelsen. Anläggningsarbeten för vindkraftverk och annat som hör till anläggningen får enligt villkoret inte påbörjas innan länsstyrelsen godkänt lokaliseringarna. Skälig hänsyn till kulturhistoriska lämningar kommer genom denna ordning att tryggas.

Vad beträffar konsekvenserna för rennärningen som sådan inom samebyn har, som framhållits ovan, underlaget för bedömningen tagits fram i nära samarbete med byns företrädare biträdd av ombudet. Som samebyn anfört i sitt yttrande till miljöprövningsdelegationen är effekterna från vindkraftanläggningen främst knuten

till markförlust och barriäreffekter. Vidare skriver samebyns företrädare i yttrande den 6 september 2013.

"Voernese sameby har tecknat ett avtal med FORSCA för att möjliggöra att en livskraftig rennäring kan fortgå i området. Det finns dock i huvudsak tre områden där det fortfarande finns stora möjligheter att påverka till det bättre. Det gäller grustäcker, inventering av kulturmiljöer samt naturvärdesinventering med tonvikt på renens betesväxter "

I övrigt framställdes inga synpunkter på ansökan eller det sökta tillståndet. Vad som efter miljöprövningsdelegationens meddelade tillstånd har fått samebyn att ändra sin uppfattning och förneka existensen av det ingångna avtalet har Bolaget inte förmått genomskåda. Bolaget anser dock att det intrång som ostridigt uppkommer, även med de av Bolaget redovisade anpassningsåtgärderna, ska anses fullt kompenserade.

Vitsordandet av avtalet bör därtill kunna jämföras med ett processuellt medgivande med den konsekvens som följer därav.

Samebyns överklagande ska mot bakgrund av det som nu framhållits lämnas utan bifall.

Enskilda sakägare

Tillståndsbeslutet har överklagats av flera enskilda och dessa har i huvudsak grundat sina överklaganden på inställningen att vindkraftanläggningen kommer att medföra oacceptabel påverkan på ljudmiljön, naturvärden och kulturvärden. Detta har kommenterats inledningsvis i detta yttrande och Bolaget hänvisar till det som där anförts.

Bolaget noterar att KG överklagande helt korrekt avvisats genom beslut den 23 oktober 2015. Enskildas frågor därutöver förtjänar följande kommentarer.

Pattons Stiftelse, aktbil 2

H P har 2014, två år efter denna ansökans ingivande, förvärvat två hus i Backsjön söder om Storsjöområdet. Hon motsätter sig en utbyggnad med hänvisning till - som det får förstås - att miljön kommer att förändras. Dessa hus ligger utanför den beräknade 35 dB-kurvan och sett till de förhärskande vindriktningarna kommer ljudet vid Backsjön att huvudsakligen vara betydligt lägre än 35 dBA. Sett till miljönyttan medför förändringen av landskapsbilden inget hinder mot att tillstånd ska beviljas. Hennes överklagande ska enligt Bolaget lämnas utan avseende.

R N, aktbil 4

R N vidhåller sitt krav att påverkan på de kalkällor som finns på Kälshöjden ska utredas. Bolaget anser att någon påverkan inte uppkommer på kalkällorna. Yrkandet bestrids.

C V och H S, aktbil 6 och 27

C V och H S har framställt en rad yrkanden som väsentligen grundar sig på frågan om ljud från vindkraftverken. De yrkar att frågan om vertikala vindkraftverk i stället för de som avses med ansökan ska utredas, att påverkan på människors hälsa och djur ska belysas starkare, att nya inventeringar avseende djurlivet ska genomföras, att andra vägtrummor ska användas, att säkerheten för efterbehandling ska vara större, samt att större hänsyn ska tas till vildmarksturism.

Med hänvisning till vad Bolaget anfört ovan bestrids samtliga yrkanden ska avvisas. Vid avvägningen mellan de intressen som står mot varandra ska vindkraften ges företräde sett till den långsiktiga nytta som följer av förnyelsebar energi. Den inverkan som följer är tillräckligt utredd och några kompletteringar erfordras inte. Vertikala vindkraftverk är i dagsläget inte något hållbart alternativ.

Fladdermusinventering har som framförts ovan utförts och resulterat i förslag på områden som undantas från utbyggnad. S och V påpekanden i dessa avseenden är därmed beaktade i tillräcklig omfattning.

A B och K E, aktbil 10 och 28

A B och K E, har som det får uppfattas främst yrkat att mark- och miljödomstolen med ändring av beslutet ska lämna Bolagets ansökan utan bifall. De hänvisar till stöd för detta att den inverkan som uppkommer genom ljudet från verksamheten medför stor skada samt påverkan på natur- och kultur-värden. De yrkar också att ytterligare utredningar ska genomföras. Bolaget hänvisar till sina kommentarer ovan och bestrider yrkandena.

Synpunkter på förhöret med T L, Byrkije reinbeitesdistrikt Bolaget ifrågasätter inte att T L upplever problem med renskötseln på Gabrielsberget. Problemen sammanhänger i avgörande omfattning dock med att Byrkije reinbeitesdistrikt väljer att låta alltför för många renar vistas i området under vinterbetesperioden. L har tidigare hävdad att området inte förmår föda mer än högst 1000 renar. Det har trots denna uppfattning transporterats betydligt fler renar till området för vinterbete sedan vindkraftanläggningen började uppföras på Gabrielsberget och vindkraftsbolagen svarat för stödutfodring. De bolag som driver vindkraftsparken på Gabrielsberget har i nära samarbete med de båda samebyarna, som har rätten till vinterbete i Lögdeå vinterbetesland och reinbeitesdistriktet, tagit fram underlaget för den provotidsredovisning som Bolaget också åberopat i detta mål till stöd för sin uppfattning om att påverkan på rennäringen är begränsad. Mark- och miljödomstolen vid Umeå tingsrätt kommer enligt tidplanen att under maj fastställa slutliga försiktighetsmått och åtgärder i det målet. Under skriftväxlingen i det målet blev det klart för verksamhetsutövarna på Gabrielsberget att företrädarna för renskötseln numera hävdar att vinterbeteslandet ska anses ha en kapacitet att naturligt föda upp till 1500 renar. Verksamhetsutövarna har däremot baserat sitt förslag till åtgärder och ersättningar på att 800 renar långsiktigt kan nyttja området.

Verksamhetsutövarna på Gabrielsberget har mot bakgrund av de olika uppfattningarna låtit utreda frågan om naturliga betesförutsättningar inom Lögdeå vinterbetesland och bakgrunden till uppgiften att området naturligt skulle kunna föda 1500 renar. Arbetet har utmynnat i en PM " Renbeteskapacitet i Lögdeå

vinterland" som ges in i detta mål och återopas, bilaga 1. Som framgår av utredningen har numerären 1500 renar sin grund i förhandlingar om ett konventionsbete som aldrig kom till stånd och därtill ursprungligen avsåg ett helt annat område. Omfattningen av vinterbeteslandet i Lögdeå blev därefter föremål för diskussioner och som utredningen tydligt visar har det begränsats i ännu större utsträckning än vad som var tänkt bl. a genom att området mellan väg E 4 och havet inte nyttjas av rennäringen. Utredningen visar också, att beroende på antal renbetesdagar, kan området naturligt föda mellan 762-1016 renar vilket väl stämmer med L uppfattning redan år 2006. Utredningen har också utmynnat i en PM "Renbeteskapaciteten inom undvikelsezonen på Gabrielsberget". Denna kompletterar tillsammans med bilaga 1 provotidsredovisningen som givits in.

Bolaget återopar dessa promemorior till styrkande av att L uppgifter om problemen på Gabrielsberget måste bedömas med beaktande av att Byrkije reinbeitesdistrikt nyttjar området för vinterbete i en omfattning som inte skulle ha varit möjlig även om vindkraftanläggningen inte funnits där. Man kan rent av hävda att vindkraftanläggningen i praktiken möjliggjort för reinbeitesdistriktet att låta den stora numerären renar vistas i vinterbeteslandet genom den omfattande stödutfodringen som verksamhetsutövarna under de gångna åren åtagit sig att svara för.

P S yttrande om konsekvenser/störningszoner

Som Bolaget tolkar saken så finns det en samsyn kring hur markerna används. Den skillnad som tycks föreligga mellan Bolagets och samebyns uppfattningar är relaterad till synen på konsekvenser. Vid bedömningen av konsekvenser är s.k. störningszoner ett centralt begrepp.

P S hävdade vid förhöret störningszoner om 3-5 km under driftsfas som han diffust menade har stöd i litteraturen. Vidare påstod han under ed att den forskning som han är delaktig i, utgår ifrån att det kommer att uppstå konsekvenser. Det är ett anmärkningsvärt och förutfattat uttalande, särskilt i beaktande av det vetenskapliga kunskapsläget som redovisas nedan. P S och hans kollegor i forsknings-gruppen borde rimligtvis inta ett mer öppet och objektivet förhållningssätt.

Bolaget vill utifrån P Ss utlåtande erinra domstolen om att det idag finns endast tre publicerade studier som rör vindkraft och frigående semidomesticerade renar. De tre studierna har undergått en vetenskaplig granskning inför publiceringen i vetenskaplig tidskrift. Dessa studier är C m.fl. (2012), C m.fl. (2013) och A S m.fl. (2015). Därutöver finns ytterligare en studie angående renar i hägn vid vindkraftverk, F m.fl. 2004.

Studien av A S m fl. (2015) rör endast anläggningsfas då den mänskliga aktiviteten är stor. Studien är utförd under kalvningsperiod, vilket är en tid på året då renar reagerar betydligt mer på störningar jämfört med resterande del av året. Det är därför problematiskt att överföra förhållandena i den studien till det vinterbete som kommer att påverkas av verksamheten vid Fängsjön/Storsjöhöjden.

Cs studier rör såväl anläggningsfas som driftsfas och är inte utförd under kalvningsperiod. Renarnas reaktioner torde därför vara mer jämförbara med förhållandena i Fängsjön/Storsjöhöjden som inte utgör något kalvningsland. S studie visar på vissa effekter under anläggningsfasen medan Cs studie från 2013 endast visar på små effekter. Beträffande anläggningsfasen är Bolagets inställning att det kan medföra problem att bedriva renskötseln inom den del av området där arbeten pågår. Detta har också redovisats i miljökonsekvens-beskrivningen, Bolaget är därför berett att vidta ytterligare försiktighetsmått, för att säkerställa att eventuella negativa konsekvenser motverkas, se nedan under rubriken "Försiktighetsmått".

När det gäller driftsfasen finns det idag inget vetenskapligt stöd för att det ska uppstå några effekter av betydelse på renar eller konsekvenser för rennäringen. Tvärtom finns det vetenskapligt stöd för att någon egentlig påverkan inte uppstår vad gäller renarnas beteende.

C m fl. (2012) konstaterar i sin studie att vindkraftverken inte utgör någon väsentlig barriär för renarnas vandring. Renarna utnyttjade områdena på "baksidan" av vindkraftparken lika mycket som "framsidan". Det noterades heller inga

skillnader jämfört med ett kontrollområde. C m fl. (2013) visar att i direkt anslutning till vindkraftverken fortsätter ett betydande antal renar att bruka marken och att studieområdet inte tycks bli mindre använt jämfört med ett kontrollområde. Det noterades inte heller någon lokal undvikelse inom själva vindkraftsområdet jämfört med ett referensområde med liknade vegetation. Däremot fanns tecken på undvikelsebeteende (100 m) vid anslutningsvägen in till vindparken även under driftfasen. Mänsklig aktivitet längs vägen var sannolikt orsaken till renarnas undvikelsebeteende. När det gäller beteendet (betesro, stress, etc.) hos renarna som uppehåller sig i vindparken, tycks de inte bli negativt påverkade av vindkraftverken. Det kan sålunda konstateras att P Ss påstående om störningszoner på 3-5 km under driftfasen saknar stöd i vetenskapligt publicerade studier rörande vindkraft och konsekvenserna för semidomesticerade renar. Såvitt Bolaget kan se finns inte heller någon studie av mindre dignitet (t.ex. kontrollprogrammet för Gabrielsberget) som stödjer P Ss uppfattning. P Ss påstående att "liknande effekter" (dvs. störningar inom zonen 3-5 km från projektgräns) förväntas för Fängsjön/Storsjöhöjden saknar stöd och är taget ur luften. P Ss inställning strider också mot det omfattande forskningsprojektet Vindrein, som utförts av Universitet i Oslo och Norges miljö- og biovitenskapelige universitet. Vindrein utgör tveklöst den största kunskapskällan om hur renar påverkas av vindbruk. Projektet påbörjades 2005 och är till vissa delar slutrapporterat under 2014. De båda vetenskapliga studierna av C m.fl. är framtagna inom ramarna för Vindrein. Tidigare osäkerheter om vindkraftens påverkan har genom Vindrein reducerats väsentligt och det kan idag konstateras att den oro som funnits till stor del varit obefogad. En generell slutsats från samtliga studier inom ramen för Vindrein (och även det omfattande forskningsprogrammet Kraftrein som studerat renar och kraftledningar) är att det är den mänskliga aktiviteten som kan vara negativ för arealanvändningen och inte installationerna i sig. Störningar av en vindkraftanläggning kan därför förväntas råda främst under anläggningsfasen genom att den mänskliga närvaron då är mer påtaglig.

P Ss yttrande angående studiens skala

Under förhandlingen påstod P S att C m.fl. (2012 och 2013) var studier på *lokal nivå* samt riktade även diffus kritik mot studierna. Bolaget vill klargöra för frågan om skala på studier och i vilken kategori C m.fl:s studier faller in.

De studier som är på *lokal nivå* undersöker effekter vid direkt provokation eller omfattar djur i inhägnad, t.ex. F m fl. (2004) som nämnts ovan.

Studier på *intermediär nivå* undersöker effekter på upp till 5-10 km från ett ingrepp eller en störning.

Studier på *regional nivå* analyserar hela säsongsbetet, med en uppenbar risk att felaktigt drar slutsats om stor undvikelse. Detta eftersom det som till synes kan vara undvikelse istället kan vara naturlig variation i arealanvändningen inom större regionala området eller inverkan från andra faktorer. Ju större områdena som man inkluderar i en studie är, desto svårare är det med andra ord att kontrollera inverkan av andra faktorer. Andra faktorer kan t.ex. vara mänskliga störningar från annan verksamhet, större fysiska naturliga barriärer som vattendrag och bergskedjor, förekomsten av rovdjur, insekter, tillgängligt bete och snöförhållanden, samt eventuellt skillnader i markanvändningen mellan åren till följd av t.ex. styrning från renskötarna. Som exempel kan nämnas just det data som samebyn redovisar i aktbil 43 och som visar på stora skillnader mellan åren till följd av bl.a. betesförhållanden, rovdjur samt på var renskötarna väljer att släppa sina renar och hur de sedan styr sina dessa.

C m.fl:s två vetenskapligt publicerade artiklar som nämnts ovan, faller under kategorin intermediära studier. De inkluderar därtill kontrollområden vilket är mycket viktigt i studier av detta slag.

P S och Vindvalsrapporten

P S påstod vid ordväxling under förhöret med honom att deras senaste studie för Vindvals rapport skulle ha varit godkänd för publicering. Vid kontakt med

Vindvals representanter på Naturvårdsverket har framkommit att detta påstående var felaktigt. Vindvals företrädare uppger att rapporten vid en första granskning av referensgrupp rönt stark kritik och skickades tillbaka till författarna. Därefter har en omarbetning skett och en andra granskning ska ha genomförts. Inte heller efter denna insats godkändes rapporten som därför returnerades för att återigen omarbetas. Bolaget har vidare fått information om att Vindval har för avsikt att också låta en utomstående sakkunnig granska rapporten. Tidpunkten för en publicering är därför - om den ens blir aktuell - inte klar.

Bolaget noterar att samebyarnas ombud i huvudsak bekräftar ovanstående. Bolaget anser att P Ss uppgifter vid förhöret ska bedömas utifrån ovan angivna omständigheter och att han först efter påpekande vid förhöret bekräftade att rapporten inte hunnit tryckas men felaktigt hävdade att den skulle vara klar för publicering.

Bolagets syn på konsekvenser

Med vad som anförts ovan vill Bolaget tydliggöra att man i miljökonsekvensbeskrivningen har utgått från att större effekter på renar och renskötseln ska uppkomma, än vad nuvarande forskningsläge ger stöd för. Renskötarens egna erfarenheter, kontrollprogram, eventuella problem i överförbarhet mellan olika områden/studier (årstid, betesförhållanden) har tillerkänts en stor vikt i de konservativa bedömningar som sedan också legat till grund för MPD:s beslut. Med detta konservativa synsätt, så är det enligt Bolaget orimligt och helt grundlöst att tro att effekter skulle kunna uppstå på renar och renskötseln i den omfattning rennäringen och P S antyder. Vetenskapliga studier och erfarenheterna vid ex. vis Gabrielsberget, visar att någon påtaglig inverkan inte är att förutse.

GPS positioner och nyckelområden

Vournese sameby har i aktbil 43 redovisat GPS-positioner för fyra vintrar mellan 2010- 2014. T K bekräftade under partsförhör att samebyn under påföljande vinter, det vill säga 2014/2015, stödutfodrade Vouraesens renar långt västerut och befann sig miltals från Fängsjön/Storsjöhöjden.

Bolaget noterar att under denna femårsperiod är det endast under del av vintern (2013-2014) som renar i större omfattning befunnit sig i det direkta projektområdet. Övriga år är huvuddelen av GPS positionerna minst 2-3 km från projektområdet. De närmare GPS- positionerna ligger i huvudsak inom de områden som Vournese har definierat som nyckelområden och beskrivs i aktbil 110. Därav följer att, med tidigare redovisade åtgärder och de nya försiktighetsmått enligt nedan, blir påverkan på rennäringen högst begränsad.

Försiktighetsmått

Med beaktande av ovan framförda omständigheter föreslår Bolaget att följande försiktighetsmått ska gälla i stället för villkor 25 som MPD beslutat.

- 1) Begränsning av anläggningsarbeten.
Inom de av Voernese sameby utpekade nyckelområdena får, bortsett från avverkning för vägar och etableringsytor, anläggningsarbete inte förekomma under perioden 1 december - 30 april, såvida samebyarna inte ger sitt samtycke.

Bolaget åtar sig att inte utföra anläggningsarbeten utöver avverkning inom de av Voernese sameby utpekade nyckelområden som är redovisade i aktbil 110. Genom detta försiktighetsmått minskas de mänskliga aktiviteterna i området under betesperioden.

Motiv för detta villkor: Normalt släpps renarna efter höstflytt i början av december i trakterna kring Fängsjön/Storsjöhöjden. I det fall höstflytt/släpp under enskilt år sker tidigare, så släpps renarna 10-18 km nordväst om parkerna och betar sig ner mot sydost. Detta görs för att få ett större betesområde som medför att vinterbetet ska räcka hela säsongen. Av detta följer att renarna inte kan förväntas vara i trakterna kring Fängsjön/Storsjöhöjden förrän tidigast vid månadsskiftet november/december, oavsett tidpunkt för höstflytt/släpp.

När marker inom vindbruksområdet faktiskt nyttjas, är det främst inom de geografiskt avgränsade nyckelområdena som Voernese sameby pekat ut i sin renbruksplan. Med Bolagets åtagande enligt ovan att helt undvika anläggningsarbete inom nyckelområdena, under den tid då renskötseln i praktiken bedrivs i

närheten eller inom vindparken, bedöms att konsekvenserna kommer att bli ringa. Detta särskilt i ljuset av att markerna inom planerad vindpark används ungefär vart femte år.

Att avverkning inte inkluderas i denna begränsning beror på att den likställs med pågående markanvändning i form av skogsbruk. Denna typ av åtgärd är även lämplig att genomföra under perioder på året då marken är tjälad och då det inte är föryngringstid för skogens djurliv.

2) Korttidsstopp under anläggningsfas

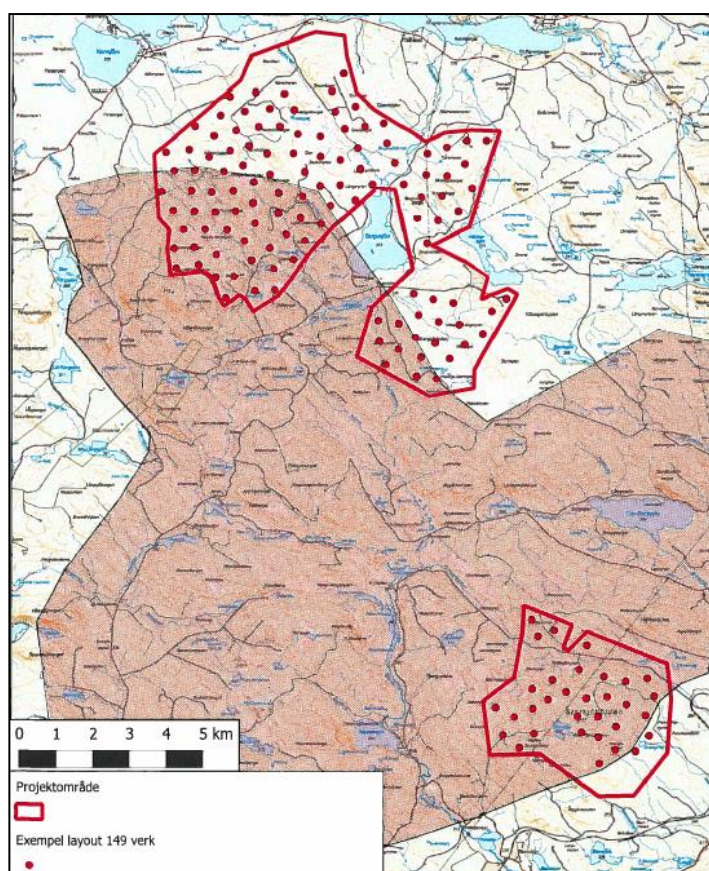
Med som längst 24 timmars varsel från endera av de två berörda samebyarna, ska Bolaget under vinterbetesperiod 1 oktober -30 april stoppa pågående anläggningsarbeten högst tre gånger per vinterbetsperiod för projektområde Fängsjön, vid behov för att underlätta samling av renar, flytt etc. Varje enskilt stopp ska som längst uppgå till 48 timmar och samebyn ska i samband med varslet uppgå i fall allt anläggningsarbete ska stoppas inom projektområdet eller ifall vissa delar är möjligt att upprätthålla. Vidare ska Bolaget, om samebyarna så önskar, göra ytterligare högst tre korttidsstopp på motsvarande sätt för projektområde Storsjöhöjden, dock med den skillnaden att respektive stopp som längst ska uppgå till 24 timmar, då projektområdet är väsentligt mindre och längre tidsspann inte kan anses motiverat.

Motiv för detta villkor: Åtgärden enligt villkoret är relevant i det fall renar från någon av samebyarna har sökt sig in i området där det pågår anläggningsarbete samt att renskötarna önskar transportera dem därifrån till ett annat betesområde. Baserat på de uppgifter som renskötarna har lämnat genom bl.a. GPS försedda renar, så nyttjar renarna markerna ungefär vart femte år. Det kan således inträffa under den tid anläggningsarbete pågår och då främst inom de definierade nyckelområdena (inom dessa områden undviks anläggningsarbeten när renskötseln bedrivs området, se punkt 1). Om renskötarna önskar att renarna ska flyttas till andra marker, avser Bolaget att underlätta detta genom åtagandet i detta villkor. Det kan finnas flera anledningar till att renskötarna vill flytta ut renar från anläggningsområdet. Det kan vara att de genomför samling av hela hjorden, för att t.ex. bruka betet öster om järnvägen, och således vill samla upp renar i vindbruksområdet för att de ska ansluta till resten av hjorden. En annan anledning kan vara att renskötarna är oroliga för att renarna ska sprida sig vidare norrut och därmed hamna inom Vilhelmina södra samebys vinterbetesmarker. Även renar från Vilhelmina södra sameby kan teoretiskt sett

ha passerat deras kantbevakning och sökt sig till Fängsjö-området. Denna sameby kan i sådant fall också vilja samla ihop och transportera sina renar norrut. Åtgärderna syftar till att renskötarna, om de så önskar, enkelt ska kunna flytta ut renarna från vindbruksområdet. Stoppas anläggningsarbetet och människor avlägsnas från vindbruksområdet är störningen minimal. Uppsamling och uttransport kan ske på vanligt sätt med skoter. Önskar samebyn nyttja någon tillfartsväg för flytt kan det även ske utan påverkan från anläggningstrafik.

Bolaget är även berett att samråda med samebyarna rörande fler stopp än tre per vinterbetessäsong.

Vad som här avses med "nyckelområde" framgår av aktbil 110. Bolaget inger för att visa vad som avses med detta begrepp här en karta där området ritats in översiktligt, vilken redovisas nedan.

Översiktlig redovisning av nyckelområde (rödfärgat) för rennäringen i området.

Sammanfattning åtagande

Bolaget har i målet redan åtagit sig försiktighetsmått, bl.a. bekosta renhagar, renvaktarstugor, helikoptertimmar, GPS-utrustning samt årligt stöd om 300 000 kr/år till samebyarna. De två försiktighetsmått som nu föreslås kommer i kombination med vad Bolaget tidigare åtagits sig att möjliggöra att renskötseln kan bedrivas utan påtaglig påverkan även under anläggningsfasen.

Bolaget bedömer att den vid sammanträdet nämnda kostnadsersättning om 500 000 kr under de år som anläggningsarbeten pågår, inte längre är motiverad mot bakgrund av de föreslagna försiktighetsmåtten enligt ovan. Bolaget är dock berett att kvarstå vid den vid sammanträdet erbjudna kostnadsersättningen för fall att domstolen anser att det trots försiktighetsmåtten och ersättningarna som Bolaget påtagit sig, fortfarande finns skäl att föreskriva om en ersättning för kostnader eller åtgärder till undvikande av påtaglig påverkan för rennäringen.

Riksintresseavvägning

Det i målet aktuella vindkraftsprojektet berör dels område som klassats som riksintressen för såväl rennäringen som för vindkraft, dels område som enbart klassats som riksintresse för rennäringen. Av 3 kap. 5 § 2 st. miljöbalken framgår att rennäringen ska skyddas mot åtgärder som kan *påtagligt försvåra* rennäringens bedrivande om det rör område som är av riksintresse för näringen. Med de försiktighetsmått m.m. som Bolaget påtagit sig föreligger ingen risk för att rennäringen ska *påtagligt försvåras*. Bolaget anser därför att tillstånd till etableringen ska meddelas och åberopar de skäl som MÖD angav i MÖD 2010:38 för att bevilja tillstånd till etableringen på Glötesvålen.

Ljudfrågorna

På uppdrag av Bolaget har P A, Akustikkonsulten i Sverige AB, granskat aktbilagorna 109, 113, 114 och 117, som ingivits rörande ljud från anläggningen, A har upprättat ett bemötande i vilket innehållet i dessa aktbilagor kommenterats och bemötts. Enligt A saknas belägg för de uppfattningar som hävdats av sakägarna i fråga och de slutsatser som framförs i

aktbilagorna. Bemötandet redovisar aktuell praxis och vetenskapliga rön som rör frågor om i synnerhet infraljud. Bolaget vidhåller sin inställning samt inger och åberopar A bemötande till stöd för sin inställning.

Slutanförande

Enligt Bolagets bestämda uppfattning har det inte presenterats några omständigheter som motiverar bifall till motparternas yrkanden i mark- och miljödomstolen.

Utredningarna som framlagts visar att någon påtaglig påverkan inte uppkommer för rennäringen. Att denna bedömning stämmer styrks även av att samebyarna under handläggningen i miljöprövningsdelegationen träffade ett avtal med Bolaget som innebär att etableringen godkändes. Det har inte redovisats några omständigheter som omkullkastar bedömningen som låg till grund för avtalet. Påverkan på övriga motstående intressen är inte sådan att det finns skäl att ändra tillståndsbeslutet eller meddela nya eller ändrade villkor. En väl etablerad praxis talar med styrka för denna uppfattning.

Vad avser Bolagets ändringsyrkanden så talar det som framförts för att dessa ska bifallas. Stöd saknas för att undanta områden på det sätt som MPD gjorde genom sitt beslut med hänvisning till landskapsbilden och ljud. Det saknas också stöd i praxis och Vindvals rekommendationer för att med hänvisning till försiktighetsprincipen i 2 kap. miljöbalken kunna undanta ett stort område där kungsörn iakttagits men några boplatser inte påträffats trots en omfattande inventering enligt anvisningar från Kungsörn Sverige (inventeringsarbetet har även genomförts av aktiva personer i den föreningen).

Beträffande Bolagets yrkande rörande villkor 25 i MPD:s beslut så har Bolaget visat att det inte är förenligt med rimlighetsavvägningen som ska göras enligt 2 kap. 7 § miljöbalken. De i denna inlaga föreskrivna försiktighetsmått tryggar rennäringen samtidigt som de möjliggör en utbyggnad av vindkraftanläggningen.

Avslutningsvis ska påpekas att den aktuella vindkraftanläggningen kommer att innebära ett viktigt bidrag för att uppfylla de nationella målen för vindkraft som fastställts av riksdagen (bl. aprop.2008/09:163).

6 ÖVRIGA SLUTANFÖRANDEN

6.1 Länsstyrelsen

Länsstyrelsen vidhåller vad som tidigare framförts i målet och anser att villkor 25 ska fastställas. När det gäller Bolagets förslag till försiktighetsmått som ska gälla istället för villkor 25 som MPD beslutat anser länsstyrelsen att detta inte är tillräckligt för att begränsa påverkan på rennäringsen i området. Länsstyrelsen menar vidare att Bolagets förslag angående korttidsstopp är utformat på ett sätt som inte kan anses rättsäkert då villkoret är mycket svårt att både innehålla och bedriva tillsyn över. Det är heller inte lämpligt att i villkor ange vilka skyldigheter en annan part, i det här fallet samebyarna har, då tillståndet och skyldigheterna som följer med detta tillstånd gäller verksamhetsutövaren. Länsstyrelsen vidhåller vad som tidigare framförts när det gäller begränsning av antalet verk till skydd för kungsörn. Bolaget hävdar, liksom vid sammanträdet, att inventeringen utförts i enlighet med anvisningar från Kungsörn Sverige och att inventeringsarbetet genomförts av aktiva personer i den föreningen. Länsstyrelsen menar att detta inte innebär att dessa personer bedömt att det är uteslutet att det inte finns något bo, det är i varje fall inget som framkommit i ärendet. Att de frekventa flygningarna i området skulle vara de örnar som har sin boplatz 10 kilometer från verksamhetsområdet bedömer länsstyrelsen inte vara sannolikt. Det är snarare troligt att det finns ett alternativbo eller att detta är ett annat revir.

6.2 Voernese Sameby

Samebyn anser att det är styrkt att den traditionella renskötseln påtagligt kommer att försvaras om en etablering tilläts oaktat vilka skadereducerande åtgärder som vidtas. Skadorna och framförallt betesbortfallet kvarstår och de adderande effekterna blir långt större än vad som angivits av sökanden. Vidare så menar samebyn att Bolaget i sin argumentation flertalet gånger lyfter att det inte går med säkerhet att förutspå att konsekvenser kommer uppstå föreslår åtgärder som försiktighets-

mått. Samebyn anser att Bolagets resonemang inte håller utan baseras på antaganden som på intet sätt styrkts. Tvärtom visar det forskningsunderlag som samebyn redovisat samt den publicerade rapport gällande Gabrielsberget som både Bolaget och samebyn åberopat att konsekvenserna blir påtagliga och att den naturbetespräglade renskötseln upphör inom påverkat område. Mot bakgrund av detta samt beaktande av proportionalitetsprincipen kan tillstånd inte medges. Även miljöbalkens bestämmelser utgör hinder för beviljande, såväl utifrån bestämmelserna till skydd för rennäringen samt försiktighetsprincipen. Ett beviljande av tillståndet skulle också medföra att de åtaganden som Sverige har gentemot samerna som urfolk och som har kodifierats i flertalet konventioner bland annat artikel 27 i FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR). Även regeringsformens målsättningsstadganden i 1 kap 2 § lyfter att det samiska folket kultur och samfund ska främjas, begreppet kultur innefattar renskötseln. Detta ställningstagande indikerar att hänsyn ska tas till de särskilda betingelser som utgör grunden för det samiska folket kultur och samfund. Härvid menar samebyn att utgångspunkten vid en bedömning måste vara huruvida det går att bedriva en traditionell renskötsel. Eftersom de två näringarna inte kan bedrivas sida vid sida utan att stora skador uppstår för renskötseln finns inte någon reell möjlighet att de skulle kunna samexistera. Det är därför uteslutet att tillstånd skall kunna beviljas inom aktuellt område som är förklarad som riksintresse för rennäringen och som dessutom innehåller viktiga sambandsfunktioner för hela samebyns verksamhet. Vidare så kommer etableringen påtagligt försvåra samebyns renskötsel i sin helhet samt omöjliggöras inom området, härav ska tillstånd inte beviljas.

6.3 A B

Hon har avslutningsvis ingett ett yttrande från civil ingenjör Å W i bemötande av Bolaget yttrande om ljudvågor från vindkraftverk. Sammanfattningsvis anser Å W att Bolagets rapport inte kan läggas till grund för något som helst beslut i frågor om störande ljud.

7 DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen har den 15 – 16 mars 2016 hållit sammanträde i målet.

Domstolen har under målets handläggning den 23 oktober 2015 avvisat ett överklagande och den 4 mars 2016 avvisat av part åberopad viss bevisning.

Det mark- och miljödomstolen har att överpröva är MPD:s beslut. Bolaget anser bl.a. att beslutet avser för få kraftverk och andra klaganden att det ska vara färre eller inga vindkraftverk överhuvudtaget.

Riksintressen vindkraft-rennäring

Inom i vart fall större delen av det aktuella området ställs riksintressen mot varandra. Det i målet aktuella vindkraftsprojektet berör dels område som klassats som riksintressen för såväl rennäringen som för vindkraft, dels område som enbart klassats som riksintresse för rennäringen. Ett antal rättsfall har vid prövningen ställt dessa men även andra riksintressen mot varandra.

Vindkraft är en förnybar och ren energikälla. Därmed kan vindkraften bidra till miljöbalkens mål om hållbar utveckling (1 kap. 1 § miljöbalken). Främjandet av produktion av förnyelsebara energikällor är vidare viktigt för att nå de krav som ställs på Sverige med anledning av EU:s klimatåtagande och de nationella planeringsmålen för vindkraft som antagits av Sveriges riksdag.

Rennäring har bedrivits av samer under mycket lång tid. Näringen har, speciellt under de senaste ca 50 - 60 åren, i takt med att industrialiseringen ökat och att industrin därmed har fått ett ökat energibehov, fått se sina tidigare nyttjade marker i allt större utsträckning bli ianspråktaga och fragmentiserade. Främst har här kanske vattenkraftens utbyggnad spelat roll genom bl. a dragning av nya kraftledningar, dämda sjöar och torrlagda älvfåror. Även det storskaliga skogsbruket och skogsindustrins bilvägar har medfört störningar för renskötseln. Det framstår därför som uppenbart att rennäringen under de senaste årtiondena har undanträngts och att näringen blivit svårare att bedriva. Rennäringens berättigade

krav på hänsyn till renskötselns behov måste emellertid ställas mot samhällets behov av industriell utveckling och krav på en funktionell infrastruktur i hela landet även där det finns motstående intressen, t.ex. av rennäringen.

Överklaganden från närboende

Vad gäller vindkraftverks påverkan på närboende, både permanent- och fritidsboende, har i rättspraxis ställts stora krav avseende påverkan för att inte tillåta vindkraftverk i närområdet.

Miljökonsekvensbeskrivningen

Mark- och miljödomstolen delar MPD:s bedömning att miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller lagens krav.

Samebyarna

Vilhelmina södra sameby och Voernse sameby har delvis olika yrkanden i sina överklaganden. Gemensamt är dock bilden av hur renar påverkas av ljud och hur detta försvårar att bedriva rennäring. Dessutom påverkas rennäringen negativt av att många olika störningar sammantaget ger en kumulativ effekt.

Närboende

Närboende har på olika sätt angett hur de kommer att påverkas av planerade vindkraftverk. Påverkan är sammanfattningsvis att det blir sämre förutsättningar för att bedriva näring, att ljud från vindkraftverken upplevs störande eller hälsovådligt samt att dricksvattenbrunnar kan påverkas negativt i samband med byggandet av vindkraftverken.

Bolaget

Bolaget menar att MPD på felaktiga grunder har begränsat antalet vindkraftverk inom områdena A-D. Vidare anser Bolaget att vissa villkor i MPD:s beslut medför orimliga konsekvenser. Bolaget menar vidare att den påverkan som vindkraftverken kommer att medföra på rennäringen är väsentligen mindre än vad samebyarna påstår. Bolaget har även yrkanden om vissa villkor.

Mark- och miljödomstolen gör följande bedömning**Bevisfrågor**

Bevisningen i detta mål är bl.a. vittnesförhör, partsförhör, bilder/ fotokollage samt utlåtanden och intyg. I flera fall är bevisningen från parter i målet motstridig.

Allmänt sett har Bolaget bevisbördan för att ansökan följer gällande lagstiftning.

Om osäkerhet finns om hur ansökan i olika avseenden kommer att påverka omgivningen ska vid domstolens prövning detta inte vara Bolagets till fördel.

I målet har påståtts föreligga avtal mellan samebyarna och Bolaget om ersättning i samband med vindkraftsetablering. Då inget avtal är företett i målet har domstolen i prövningen bortsett från sådana eventuella avtal.

Tillåtlighet

Mark- och miljödomstolen finner i likhet med MPD att området väsentligen är lämpligt för vindkraftverksamhet och vindkraftintresset med vissa inskränkningar bör ges företräde framför motstående enskilda och allmänna intressen. De grunder och den bevisning som samebyarna och närboende anfört i målet är inte tillräckliga för att helt avslå ansökan från Bolaget. Den sökta verksamheten är, med de inskränkningar som anges nedan, alltså att bedöma som tillåtlig. Detta innebär att de av Bolagets motparter framställda yrkanden om avslag på hela ansökan lämnas utan bifall.

Närboende

Det närboende främst har argumenterat kring är ljud/buller från vindkraftverk i drift. Den forskning som för närvarande pågår kring amplitudmodulerat ljud från vindkraftverk har ännu inte föranlett någon ändring i Naturvårdsverkets vägledning för buller från vindkraft eller utmynnat i andra vägledande råd eller liknande från annan myndighet. Det har heller inte framkommit andra skäl att i detta mål föreskriva om lägre begränsningsvärde vid förekomst av amplitudmodulerat ljud. Mark- och miljödomstolen finner därför inte av detta anledning att föreskriva andra villkor än vad MPD angivit. Det finns inget som tyder på att brunnar ska påverkas negativt av anläggningsarbetet. Även vad de närboende anfört i övrigt om

landskapsbild, turism m.m. utgör inte anledning för domstolen att ändra på MPD:s beslut.

Antal vindkraftverk

MPD har givit tillstånd till 113 (81+32) vindkraftverk, dock inga i de rasttrade delområdena A, B, C och D. Bolaget har yrkat på att 149 vindkraftverk ska tillåtas, 36 fler än vad MPD har beslutat. Övriga klaganden vill ha ett mindre antal eller inga vindkraftverk överhuvudtaget. Av den bevisning som är företedd i målet finns olika uppfattningar avseende vindkraftverkens påverkan på rennäringen och i synnerhet vid renars flytt. Mark- och miljödomstolen anser att det är visat i målet att ett stort antal vindkraftverk både i projektområde Fängsjön och Storsjöhöjden kommer i olika grad negativt påverka rennäringen och försvåra drivande av ren mellan vinter och sommarbete. Det finns därför skäl att i enlighet med försiktighetsprincipen beakta detta.

Projektområde Fängsjön

Delområde A (14 st.): Bolag har presenterat fotomontage på hur vindkraftparken kommer att uppfattas från närområdet. Just nu kommer skog att skymma de flesta planerade vindkraftverk. Detta kan ändras om träd avverkas. Från andra delar av området kommer vindkraftverken av vara klart synliga. Även ljud kommer att upplevas som störande. Mark- och miljödomstolen delar härvid MPD:s uppfattning om att undanta detta område med hänsyn till närboende.

Delområde B (1st): Mark- och miljödomstolen delar MPD:s uppfattning om att undanta detta område med hänsyn till skyddet för fiskgjuse.

Delområde C (4 st.): Mark- och miljödomstolen delar MPD:s uppfattning om att undanta detta område med hänsyn till tjäder.

Delområde D (17 st.): Örn verkar inte finnas inom området. Det måste finnas en större grad av sannolikhet för att örn finns inom området för att förbjuda vindkraftsetablering. Till skillnad från MPD anser domstolen därför att inom detta område ska vindkraftverk tillåtas.

Övriga Fängsjö (81 st.): Mark- och miljödomstolen delar MPD:s uppfattning.

Projektområde Storsjöhöjden

MPD:s beslut avser 32 vindkraftverk i området. Områdena Fängsjön och Storsjöhöjden ligger nära varandra. I målet har argumenterats mycket kring hur ljud medför att ren vid vandring undviker områden nära vindkraftverk. Att anlägga och driva en vindkraftpark på två delområden med en tämligen smal ca 6 km korridor fri från vindkraftverk i område där renar brukar drivas mellan vinter- och sommarbeten kommer enligt domstolen här att påtagligt försvåra för rennäringens bedrivande pga. ljudet och störningseffekten från kraftverken. I målet har inte yrkats på att undanta ett av dessa områden och argumenterats hur detta kan påverka rennäringen. Domstolen är dock oförhindrad att oberoende av yrkanden i målet bestämma antalet och placering av vindkraftverk. Om ett av delområdena helt undantas kommer rennäringen att väsentligen att störas mindre. Det utrymme som rennäringen kommer att ha för driva renar mellan vinter-och sommarbeten kommer att bli avsevärt större. När två riksintressen ställs mot varandra måste dessa bägge intressen om möjligt samtidigt tillgodoses så att bägge kan verka inom samma område. Domstolen finner därför, trots Bolagets planerade skyddsåtgärder, skäl att inte tillåta vindkraftverk inom det mindre projektområdet Storsjöhöjden, även med tanke på den ökade risken för spridning av renar mot intilliggande järnväg. Detta kommer även att minska störningen för närboende i området.

Sammantaget ger mark- och miljödomstolen tillstånd till 98 (81+17) vindkraftverk, alla inom projektområdet Fängsjön.

Villkor

MPD:s villkor 23 ska ändras på sätt som framgår av domslutet. Kring villkor 25 har det argumenterats i målet. Klart är att rennäringen allvarligt kommer att störas om de aktiviteter Bolaget avser att bedriva under aktuell tid ska tillåtas. De förslag till ändring som Bolaget har presenterat är dock enligt domstolen inte tillräckligt för att begränsa påverkan på rennäringen. Domstolen finner alltså inte skäl att ändra villkoret.

Tillståndets giltighetstid

MPD har satt tiden för tillståndets giltighet till den 31 december 2050. Rimligare är att koppla tiden till när målet vinner lagakraft. Tiden bestäms till 35 år från dagen för laga kraftvunnet avgörande.

Igångsättningstid

MPD har satt 7 år för den tid Bolaget ska ha satt igång verksamheten efter det att beslutet vunnit laga kraft. I likhet med Bolaget anser domstolen att 10 år är en rimligare tid.

Övrigt

I övrigt finner mark- och miljödomstolen inte skäl att ändra MPD:s beslut och övriga yrkanden i målet avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV427)

Överklagande senast den 21 juli 2016 . Prövningstillstånd krävs.

På mark- och miljödomstolens vägnar

Lars-Göran Bennmarker

I domstolens avgörande (enhälligt) har deltagit chefsrådmannen Lars-Göran Bennmarker, ordförande, och tekniska rådet Lars Edlund samt de särskilda ledamöterna Annsofi Collin och Thure Mårtenson.